

Konkreettista, arkista ja subjektiivista

Liikunnan ja urheilun eettiset periaatteet -hankkeen loppuraportti

Samuli Oja & Kati Lehtonen (toim.)

Samuli Oja, Likes, Jyväskylän ammattikorkeakoulu
Kati Lehtonen, Likes, Jyväskylän ammattikorkeakoulu
Marjukka Mikkonen, Tampereen yliopisto

ISBN 978-951-830-760-3 (PDF)

Rahoitus: opetus- ja kulttuuriministeriö
Kustantaja: Jyväskylän ammattikorkeakoulu

Kannen kuva: Inka Sopanen

© Tekijät ja Jyväskylän ammattikorkeakoulu 2024

jamk

OPETUS- JA
KULTTUURIMINISTERIÖ

Sisällys

1	Tiivistelmä	3
2	Eettisesti kestävää liikuntaa ja urheilua	5
3	Eettisyyden käsite kansallisissa liikuntapolitiikkadokumenteissa	10
3.1	Aineisto ja metodit	10
3.2	Eettisyyden kuvaukset valtion liikuntahallinnon yleispoliittisissa asiakirjoissa	12
3.3	Reipas, raitis ja väkivallaton	15
4	Eettisyys ja sen edistäminen lajiliitoissa ja seuroissa	20
4.1	Aineisto ja metodit	20
4.2	Eettisyyden tulkinnat	21
4.3	Eettisyys lajiliittojen ja seurojen arjessa	24
4.4	Eettisyyden edistämisen haasteet	29
4.5	Yhteenveto	32
5	Eettisyyden edistäminen liikuntakulttuurissa kaipaa konkretiaa	35
6	Liitteet	40

1 Tiivistelmä

Tässä julkaisussa raportoidaan Liikunnan ja urheilun eettiset periaatteet – käsiteanalyysistä kentille -tutkimushankkeen tulokset. Hanke on toteutettu Jyväskylän ammattikorkeakoulun Likes-tulosalueella, ja sen on rahoittanut opetus- ja kulttuuriministeriön liikunnan vastuualue.

Raportti koostuu neljästä itsenäisestä artikkelista, joissa tarkastellaan eri näkökulmista eettisyyttä käsitteenä sekä sen edistämistä suomalaisessa liikuntakulttuurissa. Erityisesti tarkastelu kohdistuu valtion liikuntahallintoon, valtakunnallisiin lajiliittoihin ja paikallisiin urheilu- ja liikuntaseuroihin. Hankkeen perusoletuksena on, että valtionhallinto pyrkii liikuntapoliittisella ohjauksella edistämään eettisyyttä valtakunnallisissa lajiliitoissa, jotka taas yrittävät vaikuttaa edelleen jäsenyhdistyksiinsä eli seuroihin. Liitot ja seurat autonomisina yhdistyksinä pyrkivät tai eivät pyri edistämään eettisyyttä myös itsenäisesti ilman ulkopuolista ohjausta.

Kokonaisuutta on hahmotettu hankkeessa seuraavien kysymysten avulla: 1) miten eettisyys käsitteellistetään politiikkadokumenteissa ja liikunnan ja urheilun eri toimijatasoilla ja 2) miten eri käsitteet eletään todeksi arjen käytännöissä. Aineistona ovat valtion liikuntapoliittiset asiakirjat (n=10) sekä lajiliittojen (n=17) ja seurojen operatiivisten johtajien (n=16) haastattelut. Aineistojen ja niiden analyysin perusteella ei arvioida liikunnan ja urheilun eettisyyden tilaa tai strategisen tason toimenpiteiden vaikuttavuutta, vaan muodostetaan käsitys siitä, ymmärretäänkö eettisyys samalla vai eri tavalla eri toimijoiden välillä ja millaisia vaikeuksia eettisyyden edistämässä koetaan olevan.

Asiakirja-analyysin perusteella eettisyyden käsite on laajentunut sisällöllisesti. Eettisyys on 2000-luvun alusta lähtien ymmärretty laajempaan ajattelutapana ja arvopohjana, joka heijastelee muun yhteiskunnan arvoilmapiiriä. Eettisyys näyttäytyy asiakirja-aineistossa moninaisena ja kontekstuaalisena käsitteenä. Myös lajiliitto- ja seurajohtajien haastatteluiden perusteella eettisyyttä voidaan luonnehtia aikaan ja paikkaan sidotuksi ja tulkinnanvaraiseksi käsitteeksi. Eettisyys näyttäytyi haastatteluissa niin ikään laajempaan käsityksenä oikeasta ja väärästä ja jonkinlaisena viitekehystenä, jonka kautta voidaan arvioida lähes kaikkea toimintaa.

Haastatteluiden perusteella eettisyyden edistämisen keskeisiä haasteita ovat resurssien vähyyys, urheilun ominaispiirteet ja eettisyyden subjektiivisuus. Olemassa olevat voimavarat ja resurssit kohdistetaan yleensä varsinaisen liikunta- ja urheilutoiminnan järjestämiseen, jolloin eettisyyden kehittäminen saattaa jäädä vähemmälle. Osassa liitoista ja seuroista eettisyyden edistäminen on jo integroitunut osaksi organisaation perustoimintaa, kun taas toisille se näyttäytyy vielä irrallisena osana, jota tulee erikseen edistää.

Käytettävissä olevat resurssit kietoutuvat myös vapaaehtoisuuteen perustuvan toiminnan ympärille. Vapaaehtoisuuden mukanaan tuomat haasteet liittyvät käytettävissä olevaan aikaan ja osamiseen sekä pohdintoihin siitä, miten paljon vapaaehtoisena olevilta voidaan vaatia. Urheilun ominaispiirteistä esimerkiksi kilpailullisuuden, kunnianhimon ja tunnepitoisuuden ajatellaan haastavan eettisen toiminnan toteutumista. Vaikeuksia tuo myös eettisyyden subjektiivisuus ja sen määrittäminen, mikä on kulloinkin oikea tapa toimia.

Tällä hetkellä eettisyys näyttäytyy asiana, jota edistetään mutta jossa ei tulla koskaan tarpeeksi hyväksi. Tarvitaan keskustelua siitä, mitä eettisyyden edistämällä konkreettisesti tavoitellaan ja miten tavoitteiden toteutumista tulisi seurata tai arvioida. Pohdintaa on tehtävä siitä, voidaanko strategisten toimenpiteiden ja suunnitelmien lisäksi arvioida myös eettisyyden käytännön toteutumista

ja voidaanko tällaista arviointia sisällyttää esimerkiksi valtion liikuntajärjestöille jakaman yleisavustuksen vastuullisuuskriteereihin. Ilman yhteistä näkymää eettisyyden edistymisen arviointi uhkaa jäädä subjektiiviseksi kokemukseksi ja vaille konkretiaa.

Asiasanat: eettisyys, vastuullisuus, lajiliitot, urheilu- ja liikuntaseurat, liikuntapolitiikka

2 Eettisesti kestävää liikuntaa ja urheilua

Samuli Oja, tutkija, Jyväskylän ammattikorkeakoulun Likes

Kati Lehtonen, johtava tutkija, Jyväskylän ammattikorkeakoulun Likes

Eettisyyden edistäminen on suomalaisen liikuntapolitiikan keskeisiä teemoja. Liikuntakulttuurin ylimpänä ohjenuorana olevan liikuntalain (390/2015) yksi kahdeksasta tavoitteesta on liikunnan ja huippu-urheilun rehellisyyden ja eettisten periaatteiden edistäminen. Laissa määritellään myös liikuntakulttuurin yleistä arvopohjaa mainitsemalla lain tavoitteiden toteuttamisen lähtökohdiksi tasa-arvo, yhdenvertaisuus, yhteisöllisyys, monikulttuurisuus, terveet elämäntavat, ympäristön kunnioittaminen ja kestävä kehitys. Liikuntalain lisäksi liikuntaa ja urheilua koskevat muun yhteiskunnan tavoin luonnollisesti myös muu lainsäädäntö eli esimerkiksi yhdenvertaisuuslaki (1325/2014) ja laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta (609/1986).

Petteri Orpon hallitusohjelman liikuntaa ja huippu-urheilua koskevassa osiossa tuodaan esille joitakin liikunnan ja urheilun eettisyyteen liittyviä näkökulmia. Ohjelmassa korostetaan tasa-arvoisia harrastusmahdollisuuksia ja todetaan, että tasa-arvon toteutumista liikunnan tukemisessa edistetään. Samoin kehitetään vastuullista ja kaikille avointa liikunnan kansalaisjärjestötoimintaa. Erikseen ohjelmassa nostetaan esille harrastamisen turvallisuus sekä epäasiallisen kohtelun ehkäiseminen ja siihen puuttuminen. Lisäksi mainitaan Väestöliiton ja liikuntajärjestöjen yhdessä kehittämä Et ole yksin -palvelu, jonka kautta seksuaaliväkivaltaa, häirintää, kiusaamista tai muunlaista epäasiallista käytöstä kokenut urheilija tai muu urheilutoimija voi saada apua. Ohjelmaan on kirjattu palvelun vakinaistaminen ja laajentaminen. (Pääministeri Petteri Orpon hallituksen ohjelma 20.6.2023.)

Kansalliseen liikuntapolitiikkaan tulee syötteitä kansainvälisestä politiikasta ja sopimuksista. Yhdistyneiden kansakuntien jäsenmaiden yhdessä sopiman kestävä kehityksen toimintaohjelman eli Agenda 2030:n 17 tavoitteen joukossa on esimerkiksi sukupuolten välisen tasa-arvon saavuttamiseen, eriarvoisuuden vähentämiseen ja ympäristön suojelemiseen liittyviä tavoitteita (Ulkoministeriö 2024). Euroopan unionin urheilualan vuosien 2021–2024 työsuunnitelmassa painotetaan urheilun merkitystä Agenda 2030:n toimenpiteiden saavuttamisessa. Erikseen työsuunnitelman yksi kolmesta painopisteestä on urheilun integriteetin ja arvojen suojeleminen. Painopisteen keskeisinä kysymyksinä käsitellään muun muassa turvallista ympäristöä (sisältäen esimerkiksi häirinnän ja syrjinnän ehkäisemisen), antidopingia, sukupuolten tasa-arvoa, urheiludiplomatiaa, hyvää hallintoa ja kilpailumanipulaatiota. (Euroopan unioni 2020.) Edellisten ohella liikunnan ja urheilun eettisyyttä pyritään edistämään myös kansainvälisillä sopimuksilla, joita on solmittu esimerkiksi dopingista (UNESCO 2005), katsomoturvallisuudesta (Euroopan neuvosto 2016) ja kilpailumanipulaatiosta (Euroopan neuvosto 2014).

Valtion liikuntahallinto pyrkii normi- ja informaatio-ohjauksen ohella edistämään suomalaisen liikuntakulttuurin eettisyyttä resurssiohjauksella. Liikunta- ja urheiluasioista vastaava opetus- ja kulttuuriministeriö (OKM) jakaa vuosittain liikuntaa edistäville järjestöille yleisavustusta. Järjestön valtionapukelpoisuutta arvioidessa otetaan liikuntalain (390/2015) mukaan huomioon ”järjestön toiminnan laatu, laajuus ja yhteiskunnallinen vaikuttavuus sekä se, miten järjestö edistää yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa”. Lajiliittojen valtionapukelpoisuutta arvioidaan lisäksi sen perusteella, miten liitto noudattaa liikunnan ja urheilun eettisiä periaatteita ja Suomea sitovia kansainvälisiä säädöksiä.

Vuonna 2021 ministeriö otti yleisavustusten jakamisessa käyttöön erilliset vastuullisuuskriteerit¹, joiden perusteella jaetaan 15 prosenttia määrärahasta. Kriteerit sisältävät tällä hetkellä hyvän hallinnon, sukupuolten tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden, turvallisen ja terveellisen toimintaympäristön, ympäristövastuun ja antidopingtoiminnan teemat. (OKM 2024.) Myös kuntatasolla eettisten periaatteiden noudattaminen on tullut vahvemmin avustusehtoihin (ks. esim. Helsingin kaupunki 2024).

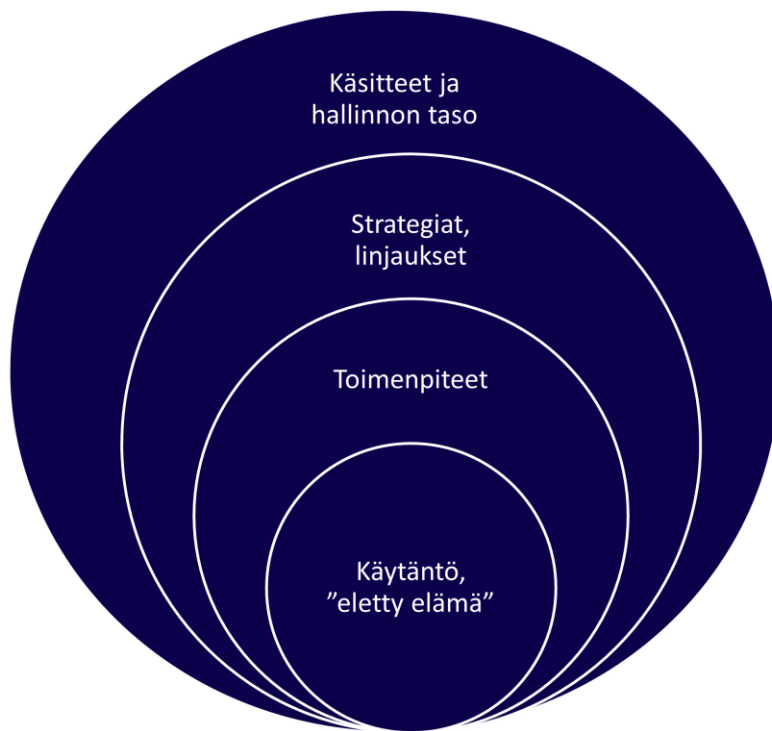
Valtion määrärahoista on myönnetty erikseen liikunnan ja urheilun eettiseen toimintaan vuosittain noin neljä miljoonaa euroa, joka koostuu Suomen urheilun eettiselle keskukselle (SUEK) ja Urheilu-oikeuden yhdistykselle myönnettyjen toiminta-avustusten lisäksi erilaisista erityisavustuksista esimerkiksi testauslaitteiden hankintoihin, tiedottamiseen ja muihin projekteihin (OKM 2022). Valtion budjetti ilmentää poliittista tahtotilaa siitä, mitä asioita valtion rahoilla halutaan yhteiskunnassa edistää. Liikunnan ja urheilun eettisen toiminnan päätyminen määrärahan käyttökohteeksi kertoo siten asian painoarvosta ja merkityksestä.

2000-luvulla valtionhallinto viestitti, että liikunta- ja urheiluyhteisön on itse linjattava omat eettiset periaatteensa (OPM 2007). Tätä työtä valtakunnalliset liikuntajärjestöt ovatkin tehneet, mistä konkreettisimpina esimerkkeinä ovat muutamaaan kertaan päivitetty Reilun Pelin julkaisut (Olympiakomitea 2021). Julkaisuissa on periaatteiden asettamisen ohella luotu ja uusinnettu kotimaisen liikunnan ja urheilun eetosta eli määritelty arvomaailmaa, joka liikuntakulttuurissa katsotaan oikeaksi ja tavoiteltavan arvoiseksi. Uusimmassa Reilussa Pelissä eettiset periaatteet muodostuvat hyvän hallinnon, turvallisen toimintaympäristön, yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon, ympäristön ja ilmaston ja antidopingin kokonaisuuksista (emt.) Samansisältöinen on myös urheiluyhteisön yhteinen vastuullisuusohjelma (Olympiakomitea 2020). Periaatejulistusten ja ohjelmien lisäksi liikuntajärjestöt ovat pyrkineet edistämään liikunnan ja urheilun eettisyyttä muun muassa erilaisten koulutusten ja kampanjoiden avulla.

Lopulta erilaiset eettiset periaatteet, ohjeistukset ja suositukset eletään todeksi siellä, missä liikuminen ja urheileminen tapahtuu (Kuvio 1).

---

¹ Vastuullisuuskriteerit ovat yksi konkreettinen esimerkki siitä, miten liikunnassa ja urheilussa on alettu käyttää entistä enemmän vastuullisuuden käsitettä. Varsinkin järjestötasolla vastuullisuus on käytössä yhä useammin eettisyyden käsitteen sijaan. Tässä raportissa käytetään liikuntalakiin (390/2015) nojautuen pääsääntöisesti eettisyyden käsitettä. Näiden kahden käsitteen välisiä eroja selvitetään ja pohditaan etenkin julkaisun kolmannessa artikkelissa, jossa raportoidaan lajiliitto- ja seurajohtajien haastatteluiden tulokset.

Kuvio 1. Eettisyyden edistäminen käsitteiden ja hallinnon tasolta käytännön tasolle.

Organisoidun liikunnan ja urheilun tapauksessa tämä tarkoittaa usein urheilu- ja liikuntaseuroja². Tässä raportissa eettisyyttä ja sen edistämistä tarkastellaankin ensisijaisesti järjestäytyneen ja yhdistysmuotoisen liikunnan ja urheilun näkökulmasta. Siten tarkastelu mukailee liikuntakulttuurin ns. pyramidimallia, jossa seurat muodostavat jäsenyyksien kautta eri lajiliitot, jotka taas ovat vahvan valtionohjauksen alaisia (Lehtonen 2020). Liikuntaa ja urheilua toteutetaan toki muuallakin, ja esimerkiksi Olympiakomitean julkaisemat urheilyyhteisön eettiset periaatteet koskevat kaikkia liikunnan ja urheilun toimijoita eivätkä pelkästään järjestötoiminnassa mukana olevia (Olympiakomitea 2021). Eettisyyden edistämisen problematiikkaa organisoidun ja organisoimattoman liikunnan ja urheilun välillä käsitellään erityisesti tämän julkaisun toisessa artikkelissa.

Eettisyyden edistämässä perusajatus on, että strategisen tason tahtotila ja siellä luodut periaatteet toteutuisivat käytännön liikunta- ja urheilutoiminnassa. Järjestöperustaisessa liikunnassa ja urheilussa tämä tarkoittaisi sitä, että valtio onnistuisi normi-, informaatio- ja resurssiohjauksellaan edistämään eettisyyttä valtakunnallisissa ja alueellisissa liikuntajärjestöissä ja niiden kautta lopulta paikallisissa jäsenyhdistyksissä. Strategisten linjausten tosiasiallinen jalkauttaminen ruohonjuuritason toimintaan ei kuitenkaan ole yksinkertaista. Esimerkiksi tasa-arvon toteuttamisen näkökulmasta Suomea voidaan strategisessa toiminnassa arvioida hyväksi, mutta käytännön toteutumisessa on

---

² Seuroista puhutaan vaihtelevasti esimerkiksi liikunta- ja urheiluseuroina tai urheiluseuroina. Tässä raportissa seuroista käytetään Yleisen suomalaisen ontologian mukaisesti käsitettä urheilu- ja liikuntaseura (ks. Lehtonen ym. 2023).

edelleen puutteita (ks. Lehtonen ym. 2022). Toisin sanoen paperilla (lait, strategiat) tilanne on kunnossa, mutta käytännössä tasa-arvo ei kaikilta osin toteudu. Näin ollen strategisen otteen ja käytännön toteutuksen välinen kuilu on paikoin edelleen iso.

Aikaisemmissa selvityksissä on todettu paitsi liikuntakulttuurin käsitteiden tärkeys myös niiden selkeytymättömyys (Lehtonen ym. 2022; Tiihonen 2014). Edellä kerrottu osoittaa, että monet käsitteet, lait, kriteerit, politiikkadokumentit ja suositukset ohjaavat liikuntaa ja urheilua eettisten periaatteiden noudattamiseen kansallisen liikuntapolitiikan tavoitteiden suunnassa. Tällä hetkellä ei ole kuitenkaan jäsentynyttä käsitystä siitä, miten eri eettisyyteen liitetyt käsitteet nivoutuvat toisiinsa, miten eettisyyden sisällöt ovat muuttuneet ajassa ja miten alan toimijat määrittelevät ne itse omassa arjessaan.

Liikuntapolitiikan näkökulmasta eettisyyteen liittyvien käsitteiden nivoutuminen ja osittainen päällekkäisyys suhteessa toisiinsa ei ole yksiselitteistä tai selkeyttä hallintoa. Voidaan esimerkiksi kysyä, miten tasa-arvon edistäminen käytännön tasolla muuttuu tai pysyy saman sisältöisenä, kun se on osa ihmisoikeuksia, hyvää hallintoa, kestäväää kehitystä tai liikunnan ja urheilun yleisiä eettisiä periaatteita? Tiivistettynä kyse on siten siitä, että hallinnollisesti selkeät käsitteet konkretisoituvat tavoitelluiksi politiikkatoimiksi ja vaikuttavuudeltaan tehokkaaksi toiminnaksi (Lehtonen ym. 2022).

Lähteet

Euroopan neuvosto. 2014. Convention on the Manipulation of Sports Competitions. CETS No. 215.

Euroopan neuvosto. 2016. Convention on an Integrated Safety, Security and Service Approach at Football Matches and Other Sports Events. CETS No. 218.

Euroopan unioni. 2020. Neuvoston ja neuvostossa kokoontuneiden jäsenvaltioiden hallitusten edustajien päätöslauselma Euroopan unionin urheilualan työsuunnitelmasta (1. tammikuuta 2021–30. kesäkuuta 2024). Euroopan unionin virallinen lehti. 2020/C 419/01.

Helsingin kaupunki. 2024. Liikunnan avustukset. Hakuohje 2024.

Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta 609/1986.

Lehtonen, K. 2020. Urheilun pyramidimalli liikuntakulttuuristen tulkintojen ja ymmärrysten kehysrakenteena valtion liikuntapoliittisissa asiakirjoissa. Kulttuurintutkimus 37 (3–4), 33–46.

Lehtonen, K., Hakamäki, M. & Oja, S. 2023. Seurojen avustaminen on monitahoinen kokonaisuus. Teoksessa K. Lehtonen & S. Oja (toim.) Näkökulmia urheilu- ja liikuntaseurojen avustus- ja tukikäytäntöihin Suomessa. Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

Lehtonen, K., Oja, S. & Hakamäki, M. 2022. Liikunnan ja urheilun tasa-arvo Suomessa 2021. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2022:5.

Liikuntalaki 390/2015.

OKM. 2022. Liikuntatoimi tilastojen valossa. Perustilastot vuodelta 2021. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2022:50.

OKM. 2024. Liikuntaa edistävien järjestöjen yleisavustus. Viitattu 23.2.2024. <https://okm.fi/-/liikuntaa-edistavien-jarjestojen-yleisavustus>

Olympiakomitea. 2020. Urheillaan ihmisiksi. Urheiluyhteisön vastuullisuusohjelma 2020-2024. Viitattu 6.5.2024. <https://www.olympiakomitea.fi/uploads/2020/02/ee3bcc3b-urheiluyhteison-vas-tuullisuusohjelma-2020-2024.pdf>

Olympiakomitea. 2021. Reilu Peli – urheiluyhteisön eettiset periaatteet. Viitattu 6.5.2024. <https://www.olympiakomitea.fi/uploads/2021/11/a49b971c-reilu-peli-2021.pdf>

OPM. 2007. Liikunta valintojen virrassa. Kansallista liikuntaohjelmaa valmisteleavan toimikunnan väliraportti. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2007:13.

Pääministeri Petteri Orpon hallituksen ohjelma 20.6.2023. Vahva ja välittävä Suomi. Valtioneuvoston julkaisuja 2023:58.

Tiihonen, A. 2014. Liikuntakulttuurin käsitteet muuttuvat ja muuttavat. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2014:6.

Ulkoministeriö. 2024. Agenda 2030 – kestävän kehityksen tavoitteet. Viitattu 24.4.2024. <https://um.fi/agenda-2030-kestavan-kehityksen-tavoitteet#Tavoite>

UNESCO. 2005. International Convention against Doping in Sport.

Yhdenvertaisuuslaki 1325/2014.

3 Eettisyyden käsite kansallisissa liikuntapolitiikkadokumenteissa

Marjukka Mikkonen, tutkijatohtori, Tampereen yliopisto
Samuli Oja, tutkija, Jyväskylän ammattikorkeakoulun Likes

Tässä artikkelissa tarkastellaan sitä, miten valtion liikuntahallinnon yleispoliittisissa asiakirjoissa on sanallistettu ja kuvattu liikunnan ja urheilun eettisyyttä. Lisäksi huomio kohdistetaan siihen, millä tavoin eettisyyden kuvaukset ovat muuttuneet ajassa. Urheilun etiikan käsitettä alettiin suuremmissa määrin käyttää vasta 1990-luvulla (OPM 2004). Tämän vuoksi analyysijakso alkaa vuodesta 1990 ja päättyy vuoteen 2018, jolloin julkaistiin toistaiseksi viimeisin liikuntakulttuuria laajemmin ohjaava valtionhallinnon yleispoliittinen asiakirja.

Se, miten liikunnan ja urheilun eettisyyttä määritellään ja sanallistetaan valtion liikuntapolitiittisissa asiakirjoissa, on merkityksellistä, sillä kielenkäyttö konkretisoi poliittisen päätöksenteon tavoitteita. Esimerkiksi sitä, mitä tarkoitetaan, kun huippu-urheilun tulee toimia eettisin periaattein tai kun yleisemmin halutaan edistää liikuntakulttuurin eettisyyttä ja eettisiä periaatteita, tehdään tai ei tehdä näkyväksi liikuntapolitiikkaa ohjaavissa asiakirjoissa. Jos käsitteitä ei ole määritelty tai määrittely on puutteellista, tavoitteiden saavuttamista on hankala seurata ja poliittinen keskustelu voi jäädä pinnalliseksi (ks. esim. Schiappa, 2003).

Artikkelin ensimmäisessä kappaleessa esittelemme tutkimuksessa käytetyt metodologiset valinnat ja aineistot. Sen jälkeen kuvaamme aineistoanalyysin havainnot eli sen, miten eettisyyttä on kuvattu valtion liikuntahallinnon yleispoliittisissa asiakirjoissa vuosien 1990 ja 2018 välillä. Artikkelin päättyy ylempään tason pohdintaan liikunnan ja urheilun eettisyyden ja eettisten periaatteiden käsitteiden rakentumisesta ja merkitysten muutoksista ajassa.

3.1 Aineisto ja metodit

Tämän artikkelin aineisto koostuu kymmenestä valtion liikuntahallinnon yleispoliittisesta asiakirjasta (Taulukko 1). Analysoitaviksi asiakirjoiksi valittiin valtion liikuntahallinnon yleispoliittisista asiakirjoista ne, joissa eettisyyden teemaa on tutkittavalla ajanjaksolla laajemmin ja keskeisesti käsitelty. Aineisto analysoitiin laadullisella sisällönanalyysillä (Vuori, n.d.) aineistolähtöisesti. Analyysin tarkoituksena oli pysyä ”lähellä” sitä, miten eettisyyttä sanallistetaan ja kuvaillaan poliittisissa asiakirjoissa. Tarkoituksena ei siis ollut tuottaa abstraktia kuvausta ilmiöstä, vaan ennemmin kartoittaa niitä tapoja, joilla eettisyyttä kuvataan sekä kuvauksissa tapahtuneita muutoksia.

Analyysissä keskityttiin aineiston liikunnan ja urheilun etiikkaa ja eettisyyttä käsitteleviin kohtiin. Kuten tässä artikkelissa myöhemmin kuvataan, liikunnan ja urheilun eettisyys on moninainen ja monitulkintainen käsite, joka voi linkittyä esimerkiksi sukupuolten tasa-arvon, yhdenvertaisuuden tai vastuullisuuden käsitteisiin. Koska tässä artikkelissa keskitytään siihen, miten juuri eettisyyttä on sanallistettu ja määritelty, esimerkiksi sukupuolten tasa-arvoa tai yhdenvertaisuutta käsittelevät osiot on jätetty pois analyysistä, ellei niitä ei ole asiakirjassa sisällytetty eettisyyskeskusteluun. Analyysiin sisällytettiin siten ainoastaan kohdat, joissa eksplisiittisesti keskustellaan liikunnan ja urheilun eettisyydestä.

Taulukko 1. Analyysissä käytetyt asiakirjat.

Asiakirjan nimi	Vuosi	Sivuja	Eettisyydestä oma osio	Tekijä
Liikuntapolitiikan linjat 1990-luvulla	1990	420	kyllä	Liikuntakomitea
Huippu-urheilutyöryhmän muistio	2004	61	kyllä	Työryhmä: puheenjohtaja Kalevi Kivistö, sihteerit Hannu Tolonen, Kari Niemi-Nikkola
Liikunta valintojen virrassa: Kansallista liikuntaohjelmaa valmistele- van toimikunnan väliraportti	2007	89	kyllä	Toimikunta: puheenjohtaja Mari Kiviniemi, sihteeri Teijo Pyykkönen
Liikkuva ja hyvinvoiva Suomi 2010-luvulla: Ehdotus kansalliseksi liikun- taohjelmaksi julkisen ohjauksen nä- kökulmasta	2008	99	kyllä	Työryhmä: puheenjohtaja Mika Lintilä, sihteeri Teijo Pyykkö- nen
Valtioneuvoston periaatepäätös lii- kunnan edistämisen linjoista	2009	22	ei	Valtioneuvosto
”Sanoista teoiksi”: Huippu-urheilu- työryhmän ajatuksia suomalaisen huippu-urheilun kehittämiseksi	2010	52 + liitteet	ei	Työryhmä: puheenjohtaja Risto Nieminen, sihteerit Hannu To- lonen, Jari Lämsä, Kari Niemi- Nikkola ja Antti Heikkinen
Selvitys urheilun eettisten asioiden hallinnoinnista	2014	35	kyllä	Lauri Tarasti
Suuntaviivoja liikuntapolitiikan tu- levaisuuteen	2015	30	kyllä	Työryhmä: puheenjohtaja Kari Anttila, sihteerit Hannu Tolo- nen ja Minna Paajanen
Valtion roolin ja ohjauskeinojen selkeyttäminen suomalaisessa lii- kunta- ja urheilukulttuurissa	2017	56	ei	Työryhmä: puheenjohtaja Harry Harkimo, sihteeri Kari Niemi-Nikkola
Valtioneuvoston selonteko liikunta- politiikasta	2018	55 + liitteet	ei	Valtioneuvosto

3.2 Eettisyyden kuvaukset valtion liikuntahallinnon yleispoliittisissa asiakirjoissa

Vaikka liikunnan ja urheilun eettiset arvot ovat olleet liikuntakulttuurin perustana läpi ajan, käsitteenä urheilun etiikka saavutti laajemman käytön vasta 1990-luvulla (OPM 2004). 1990-luvulla urheilun eettiset ongelmat kuvataan vahvasti kilpa- ja huippu-urheilun kautta. Kovenevan kilpailun, julkisuuden ja rahan kuvataan vaikeuttavan urheilun perusarvojen toteutumista. Urheilun keskeisiksi arvoiksi määritellään lasten ja nuorten kasvun tukeminen, reilun pelin ideologia sekä yleinen terveyden edistäminen. Kansanliikkeelle pohjaava amatööriurheilu, kilvoittelu ja terveyden edistäminen kuvataan eettisen urheilun lähtökohtana. (Liikuntakomitea 1990.)

Doping, väkivalta ja ylikaupallistuminen (urheiluliikkeen vallankäytön siirtyminen urheilun ulkopuolisille kaupalliselle tahoille) määritellään urheilun eettisinä ongelmina. Väkivalta urheilun eettisenä ongelmana nostetaan esiin niin urheilun sisäisenä väkivaltana (esim. tappelut jääkiekossa) kuin katsomoväkivaltana. Urheilun ylikaupallistuminen nähdään erityisesti kansainvälisen huippu-urheilun ongelmana. Huolena on taloudellisten intressien kasvaminen liian merkittäviksi, jolloin itse urheilu jää vähemmälle merkitykselle ja urheilijat markkinajärjestelmän pelinappuloiksi. Kaupallistumisen nähdään uhkaavan myös oikeutta nauttia urheilusta katsojana televisiointioikeuksien kallistuessa. (Liikuntakomitea 1990.)

2000-luvulle tultaessa urheilun eettisyyttä kuvataan asiakirjoissa kontekstuaalisena, ajassa ja paikassa muuttuvana arvo-, moraalinen, ja normipohjana, joka heijastelee myös ajan hengen yhteiskunnallisia arvoja ja kysymyksiä. Muutokset näkyvät asiakirjoissa lähinnä eettisyyden käsitteen painopisteiden hienoisena vaihteluna tai monimuotoistumisena verrattuna aiempaan. Esimerkiksi vuonna 1998 Suomen Liikunta ja Urheilu ry:n (SLU) eettinen valiokunta painotti eritoten urheilijoiden näkyvään päihteiden käyttöön ja katsomoväkivaltaan puuttumista sekä liikuntajärjestöjen vastuuta yhteiskunnan sääntöjen noudattamisesta (OPM 2004). Myöhemmille vuosikymmenille tultaessa painotus on siirtynyt erityisesti dopingin ja kilpailumanipulaation estämiseen. Kun 1990-luvun alkupuolella väkivaltaan liitettiin myös urheilun sisäinen väkivalta, 2000-luvulle tultaessa väkivalta on liitetty erityisesti katsomoväkivaltaan eikä enää niinkään urheilussa itsessään tapahtuvaan väkivaltaan.

2000-luvun asiakirjoissa tuodaan esille käsitystä liikuntakulttuurin moninaisuudesta, jonka vuoksi yhteneväisten moraalisten arvojen ja normien rakentaminen huippu-urheilulle ja liikuntaharrastuksille voi olla haastavaa (OPM 2007). Toisaalta esimerkiksi huippu-urheilutyöryhmän (OPM 2004) muistiossa tuodaan esille, että huippu-urheilu on osa yhteiskuntaa, jolloin myös yhteiskunnan yleisemmät eettiset periaatteet, kuten monikulttuurisuus, oikeus reiluun kilpailuun ja tasa-arvo vaikuttavat urheilun eettisiin periaatteisiin. 2000-luvulle tultaessa eettisyyteen on alettu sisällyttää myös muita hyveellisiä periaatteita, kuten vastuullisuus ja sen kolme pilaria: sosiaalinen, ympäristöllinen ja taloudellinen vastuullisuus.

Vuonna 2003 SLU aloitti projektin liikunnan ja urheilun omista eettisistä periaatteista eli Reilusta Pelistä, joka on vaikuttanut merkittävästi liikunnan ja urheilun eettisyyden kuvauksiin liikunnan yleispoliittisissa asiakirjoissa. Reilun Pelin asiakirjassa erityiskysymyksinä käsitellään monikulttuurisuutta ja suvaitsevaisuutta, dopinginvastaisuutta, päihteiden ja lääkkeiden vastuukäyttöä, väkivaltaisuutta, sukupuolisen häirinnän ehkäisyä, yleisön turvallisuutta ja viihtyvyyttä sekä talouden tasapainoisuutta. 2000-luvulla julkishallinnon viesti oli, että urheilun täytyy itse tehdä omat eettiset linjauksensa (OPM 2007), mihin Reilu Peli oli selkeä vastaus.

Verrattuna aiempiin yleispoliittisiin dokumentteihin 2010-luvun vaihteen asiakirjoissa (OPM 2009; 2010) liikunnan ja urheilun eettisyys on vähemmän esillä. Eettisyyttä on kuvattu erityisesti huippu-urheilun näkökulmasta dopingin ja väkivallan käytön estämisenä. Uutena nyanssina vuoden 2010 huippu-urheilutyöryhmän muistiossa eettisyydelle annetaan välinearvo itseisarvoisuuden sijaan: eettisyys on tärkeää, sillä se voi kasvattaa huippu-urheilun arvostusta.

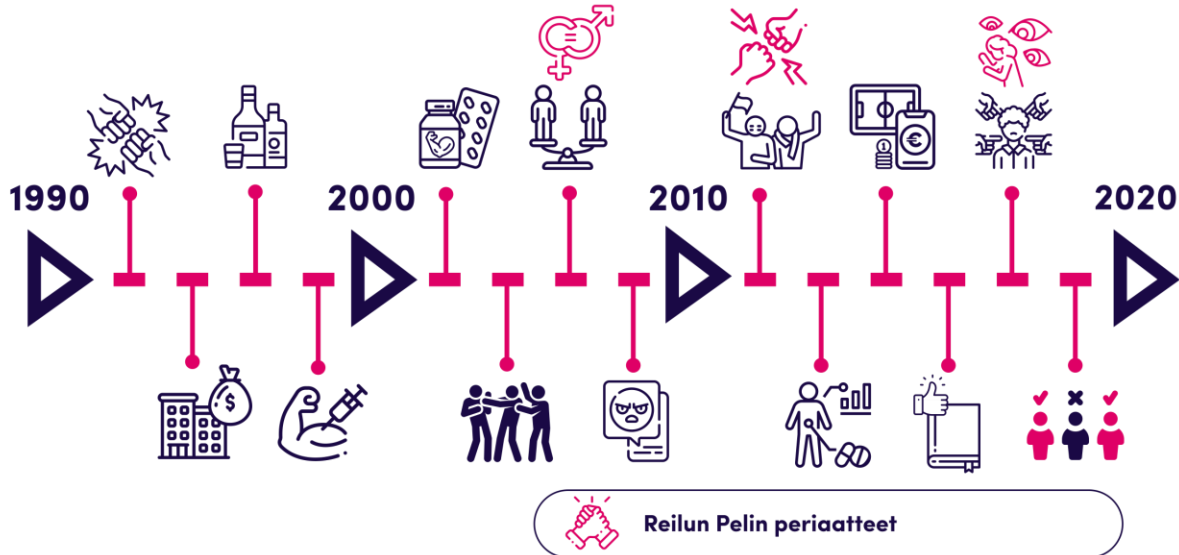
2010-luvulle tultaessa (esim. OKM 2015; OPM 2008; 2010) asiakirjoissa tuodaan esille myös valtion ja julkishallinnon roolia liikunnan ja urheilun eettisissä kysymyksissä liikuntakulttuurin itse määrittämien eettisten periaatteiden rinnalla. Vaikka asiakirjoissa painotetaan urheilun omalakisuuutta ja vastuuta huolehtia itse eettisesti kestävästä toiminnasta (esim. antidopingtoiminta, järjestöjen eettiset säännöt, kilpailumanipulaation varoitusjärjestelmä sekä Reilu Peli -asiakirja), lait, suositukset ja kansainväliset sopimukset (esim. Euroopan neuvosto 2014; 2016; UNESCO 2005) vaikuttavat luonnollisesti myös urheilun eettisiin periaatteisiin ja liikuntakulttuurin arvopohjaan.

2000-luvulla alkanut käsitys liikuntakulttuurin moninaisuudesta jatkuu myös 2010-luvun asiakirjoissa ja liikuntakulttuuria kuvataankin arvoiltaan kirjavana ja muuttavana. Toisaalta huomioidaan myös liikunnan ja urheilun asema muun yhteiskunnan osana ja tuodaan esille, että liikunnan ja urheilun eettiset periaatteet ja arvopohja ovat yhteneväisiä suomalaisen yhteiskunnan yleisten periaatteiden ja arvojen kanssa. Periaatteet ja arvot muuttuvat ja täsmentyvät osana koko yhteiskunnan ja sen arvopohjan muutosta. Liikunnan ja urheilun arvopohjan kuvataan perustuvan liikuntalakiin. Julkisen hallinnon keskeinen liikunnan eettinen tavoite on laajentaa liikuntaharrastusta ja arkiliikuntaa niin, että mahdollisimman moni voisi harrastaa liikuntaa omista lähtökohdistaan terveytensä ja hyvinvointinsa edistämiseksi. Lisäksi liikunnan ja urheilun eettisyyttä kuvataan monimuotoisesti Reilu Peli -asiakirjaan viitaten myös tasa-arvon, suvaitsevaisuuden, monikulttuurisuuden ja kestävä kehityksen tavoitteiden näkökulmista. (OPM 2008.)

2010-luvulla tehtiin erillinen selvitys urheilun eettisten asioiden hallinnoinnista (Tarasti 2014). Asiakirjassa urheilun eettiset näkökulmat määritellään erityisesti dopingin, urheilukilpailujen manipuloinnin ja katsomoväkivallan kitkemisen kautta. Eettisiä periaatteita on asiakirjassa arvoitettu ja erityisesti reilu peli ja sen myötä dopingin vastustaminen ja kilpailumanipulaation estäminen on määritelty urheilun tärkeimmiksi eettisiksi periaatteiksi. Näiden lisäksi urheilun eettisiin periaatteisiin sisällytetään 2010-luvun trendin ja Reilun Pelin mukaisesti myös tasa-arvo, rasismin ja seksuaalisen häirinnän ehkäisy sekä hyvän hallinnon periaatteet. Urheiluetiikan keskeinen ajatus pohjaa reiluuteen, johon liittyvät kilpailusääntöjen kunnioittaminen ja kaikkien tasavertaiset osallistumismahdollisuudet (OKM 2015). Vuoden 2018 liikuntapoliittisessa selonteossa eettisyyden keskeisinä osasina kuvataan edelleen antidopingtyö sekä urheilumanipulaation, katsomoväkivallan ja seksuaalisen häirinnän ehkäisy. Yhdenvertaisuus ja sukupuolten tasa-arvo on eriytetty omiksi osioikseen urheilun eettisten periaatteiden rinnalle. (Valtioneuvosto 2018.)

Kuviossa 2 tiivistetään aineiston pohjalta tehdyt empiiriset havainnot urheilun eettisyyden käsitteen kuvauksista liikuntahallinnon yleispoliittisissa asiakirjoissa.

Eettisyys liikuntapoliittisissa dokumenteissa vuosina 1990–2018

1990-luku

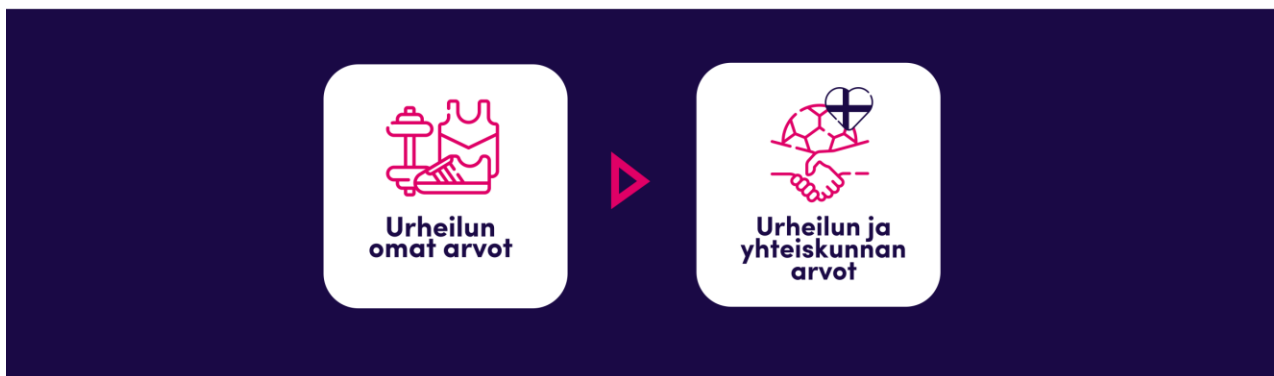
- Eettisiä haasteita ovat mm. doping, väkivalta, ylikaupallistuminen, päihteen
- Eettisyys pohjautuu urheiluliikkeen omiin arvoihin

2000-luku

- Eettisiä haasteita ovat mm. doping, väkivalta, tasa-arvo, häirintä
- Eettisyyteen vaikuttavat urheilun omien arvojen lisäksi laajemmat yhteiskunnalliset arvot
- Eettisyys on kontekstuaalinen ja muuttuva käsite
- Reilun Pelin periaatteet alkavat muovata eettisyyden sisältöjä

2010-luku

- Eettisyys laajenee: haasteita ovat mm. doping, katsomoväkivalta, kilpailumanipulaatio, tasa-arvo, rasismi, häirintä, hyvä hallinto
- Urheilun arvot eivät eroa suomalaisen yhteiskunnan yleisistä arvoista
- Eettisyys on kontekstuaalinen ja muuttuva käsite
- Reilun Pelin periaatteet ovat keskeisessä roolissa eettisyyden sisältöjen muodostamisessa

Kuvio 2. Eettisyys liikuntapoliittisissa dokumenteissa vuosina 1990–2018.

3.3 Reipas, raitis ja väkivallaton

Ajan hengen mukaisesti eettisyyden sisällöt ovat monimuotoistuneet urheilijoiden päihteettömyydestä, ylikaupallistumisesta sekä väkivallan ja dopingin kitkemisestä kohti laajempaa käsitystä liikunnan ja urheilun eettisyydestä. Reilun Pelin periaatteet ovat muovanneet ja toisaalta laajentaneet merkittävästi yleispoliittisissa asiakirjoissa käytettyjä kuvauksia liikunnan ja urheilun eettisyydestä.

Reiluutta on usein käytetty kuvaamaan suomalaisen urheiluetiikan sisintä 2000-luvulla. Paradoksaalisesti myös reiluuden merkitys ja sisällöt liikunnan ja urheilun kontekstissa ovat usein jääneet suomalaisessa liikunta- ja urheilupoliittisessa keskustelussa määrittelemättä. (Kotkavirta 2012.) Abstrakti käsite on siis sujuvasti määritelty toisella abstraktilla käsitteellä. Tästä huolimatta Reilun Pelin periaatteet ovat muovanneet sekä laajentaneet käsitteellistä ymmärrystä liikunnan ja urheilun eettisistä kysymyksistä ja eettisyydestä, vaikkakin on todettava, että ylätasolla liikunnan ja urheilun eettisyys on säilynyt melko muuttumattomana tarkasteluajanjakson läpi.

Liikuntakulttuurin eettisyys on läpi ajan ymmärretty erityisesti huippu-urheiluvetoisesti antidopingtoimina sekä kilpailumanipulaation ja katsomoväkivallan estämisenä. 2000-luvulle tultaessa eettisyys ja eettiset periaatteet ovat monimuotoistuneet ja eettisyys ymmärretään asiakirjoissa laajempänä ajattelutapana ja arvopohjana. Liikunta- ja urheiluyhteisön omaa roolia ja vastuuta yhteisten eettisten periaatteiden luojana ja valvojana on painotettu.

Tämä voi johtaa ristiriitaan. Yhtäältä tunnistetaan liikuntakulttuurin moninaisuus, toisaalta ajetaan liikunnan ja urheilun yhteisiä eettisiä periaatteita. Avainkysymys on, voidaanko yhtäläisiä eettisiä periaatteita luoda liikunnalle ja urheilulle, jossa esimerkiksi huippu-urheilun ja liikkeen lisäämisen tavoitteet, tarkoitusperät ja arvot ovat luonnollisesti hyvin erilaiset (ks. Oja 2021). Kun dopingin ehkäisy on merkityksellistä huippu-urheilukontekstissa, sen merkitys on vähäinen vapaa-ajan sulkapallopeleissä³.

Toisaalta liikunta ja urheilu ovat nivoutuneina osaksi yhteiskuntaa, jolloin siellä hyväksytyt tavat toimia heijastuvat myös muuhun yhteiskuntaan (Mikkonen 2023). Tämän vuoksi eettiset periaatteet ja käytännöt ovat merkityksellisiä myös liikunnassa ja urheilussa. Liikunnassa ja urheilussa on ominaispiirteitä (esim. kilpailullisuus, raha, suorituskyky, ulkonäkö, paine), joiden myötä riski epäeettiselle toiminnalle kasvaa. Jos dopingin käyttöä, epäasiallista käyttäytymistä, huijaamista tai katsomoväkivaltaa katsotaan läpi sormien urheilussa, mikä estää näiden leviämistä urheilun ulkopuolelle, kun samat henkilöt ovat osa niin liikunta- ja urheiluyhteisöä kuin muitakin sosiaalisia ympäristöjä?

Liikunnan ja urheilun kytkeytyminen osaksi laajempaa yhteiskuntaa näkyy myös toiseen suuntaan. Iso osa liikunnan ja urheilun eettisistä periaatteista ja arvopohjasta heijastelee länsimaisten demokraattisten yhteiskuntien arvoja. Tällaisia arvoja ovat esimerkiksi yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon edistäminen sekä syrjinnän ja häirinnän ehkäisy, joiden voidaan nähdä luovan arvopohjaa koko liikuntakulttuurille osana yhteiskuntaa. Tämä voi aiheuttaa epäselvyyttä siitä, kenellä on vastuu niiden noudattamisen valvomisesta ja kurinpidollisesta menettelystä. Vastuun liikunnan ja urheilun eetti-

---

³ Myös kuntodopingin käyttö on Suomessa harvinaista (Päihdelinkki 2021).

sistä periaatteista kuvataan usein olevan urheiluliikkeellä itsellään ja sen omalla sääntelyllä ja prosesseilla, vaikkakin erityisesti 2010-luvulle tultaessa myös kansallisten ja kansainvälisten sopimusten, suositusten ja lakien merkitys eettisyyden muovaajana ja valvojana on tiedostettu (esim. OKM 2015; OPM 2008).

Eettisyyskeskustelun vahva linkittyneisyys kilpa- ja huippu-urheiluun sekä järjestölähtöiseen liikuntaan ja urheiluun korostuu myös tästä näkökulmasta. Liikunnan ja urheilun omat lainsäädäntöä tiukemmat eettiset koodistot (esim. Reilu Peli) näyttävät koskevan vain organisoitua liikuntaa ja urheilua, vaikka liikunnan ja urheilun eettisten periaatteiden kuvataan usein velvoittavan koko liikunta- ja urheiluyhteisöä.

Jos epäeettistä toimintaa tapahtuu katsomossa tai urheilukilpailussa, se jätetään usein Suomen urheilun eettisen keskuksen (SUEK) tutkittavaksi ja sanktion voi antaa myös järjestävä organisaatio (esim. järjestävä liitto tai liiga). Toisaalta, jos sama teko tapahtuu lenkkipolulla vapaa-aikana, tapahtuma viedään usein tarpeen vaatiessa ensimmäiseksi rikosoikeudelliseen prosessiin eikä urheilun omaan kurinpitoon. Toisin sanoen SUEKin toimivalta ylittää organisoituun liikuntaan ja urheiluun. Vaikka jako SUEKin ja rikosoikeudellisten prosessien välillä on sinällään selvä, roolit voivat olla häilyviä ottaen huomioon erityisesti ideaalin koko liikunta- ja urheiluyhteisöä koskevasta eettisestä normistosta.

Liikkeen edistäminen ja liikkumattomuuden vähentäminen – myös organisoidun urheilun ulkopuolella – ovat tärkeä osa liikuntapolitiikkaa. Organisoitu liikunta- ja urheiluyhteisö onkin ottanut jokapäiväisen liikkeen edistämisen osaksi strategiaansa (Olympiakomitea 2021). Myös valtionhallinnon asiakirjoissa on nostettu liikuntaharrastuksen ja arkiliikunnan lisääminen tärkeimmäksi eettiseksi tavoitteeksi (OPM 2008).

Liikunnan ja urheilun ammattimaistuminen tuo rajanvetoon uuden näkökulman: jos (ammatti)valmentaja käyttäytyy epäasiallisesti (ammatti)pelaajaa kohtaan, tuleeko tapaus hoitaa urheilun sisäisten vai työoikeudellisten prosessien kautta? Entä jos pelaajan tilalla onkin urheilutoimenjohtaja tai seuran sihteeri? Tarvitaan selvyyttä siitä, mitä ja kenelle liikunnan ja urheilun eettiset periaatteet ovat, missä määrin ne koskevat kaikkea liikuntakulttuuria, kenet voidaan velvoittaa noudattamaan niitä ja kuka periaatteiden noudattamista valvoo.

Kuten artikkelissa on aiemmin todettu, liikunnan ja urheilun eettisyyden määrittelyt ovat säilyneet melko muuttumattomina tarkasteluajanjakson läpi. Eettisyyden kontekstuaalista, ajassa ja paikassa muuttuvaa luonnetta on painotettu jo 2000-luvun alusta lähtien. Pieniä muutoksia ajassa on tapahtunut ja eettisyys on vuosien saatossa saanut monimuotoisempia kuvauksia. Kun 1990-luvulla eettisyyttä kuvattiin erityisesti ylikaupallistumisen, dopingin ja muiden päihteiden sekä väkivallan vähentämisen näkökulmista, 2000-luvulle tultaessa eettisyyden käsitteeseen liitettiin ajatuksia esimerkiksi sukupuolten tasa-arvosta, monikulttuurisuudesta sekä sosiaalisesta, ympäristöllisestä ja taloudellisesta vastuusta.

Eettisyyden ymmärtäminen ja konkretisointi kulloisenkin ajan kontekstissa on tärkeää. Yksi esimerkki kontekstin merkityksestä on urheilun ammattimaistuminen ja kaupallistuminen. Kun 1990-luvulla (yli)kaupallistuminen ja ammattimaistuminen nähtiin eettisinä haasteina urheilulle, on ammattimaistumisesta sittemmin tullut yksi liikunta- ja urheilukentän keskeisimmistä kehityssuunnista (Oja & Lehtonen 2022), ja sitä harvemmin käsitellään eettisenä ongelmana. Toisaalta voimistuneen harrastamisen hintaan liittyvän keskustelun myötä ammattimaistuminen voi nousta uudelleen myös

eettiseksi kysymykseksi, koska se voi nostaa harrastamisen kustannuksia ja siten heikentää yhdenvertaisia mahdollisuuksia osallistua liikuntaan ja urheiluun. Tässä analyysissä mukana olleissa asiakirjoissa eettisyyden kontekstuaalisuus sekä kontekstiin suhteutettu kuvailu jää usein kuitenkin toteavuuden tasolle ("eettisyys on ajassa ja paikassa muuttuva käsite"), jolloin konkreettinen sanoitus ja ymmärrys siitä, mitä eettisyys juuri tässä kontekstissa tarkoittaa jää uupumaan.

Käsitteenä eettisyys on muovautunut yhä monitulkintaisemmaksi 2000-luvulle tultaessa. Asiayhteyden mukaan sillä voidaan viitata lähinnä huippu-urheilun näkökulmasta dopingin, kilpailumanipulaation ja katsomoväkivallan ehkäisyyn, kun taas toisinaan eettisyys sisältää laajempia näkökulmia esimerkiksi kestävästä kehityksestä tai yhteiskuntavastuusta. Vaarana on, että jos eettisyyttä käytetään kuvaamaan lähes kaikkia hyveitä tai sosiaalisia haasteita, menettää eettisyys arvonsa analyttisenä käsitteenä. Liikuntapolitiikan näkökulmasta tämä aiheuttaa monitulkintaisuutta ja epäselvyyttä siitä, mitä on tarkoitus edistää, kun edistetään liikunnan ja urheilun eettisyyttä.

Oman haasteensa käsitekeskusteluun tuo politiikan ja arjen väliset erot. Liikuntakulttuurin järjestötasolla on siirrytty puhumaan pitkälti vastuullisuudesta, vaikka esimerkiksi liikuntalailla pyritään edelleen edistämään liikunnan ja urheilun eettisiä periaatteita eikä vastuullisuutta laissa mainita. Muutos arjen kielenkäytössä on ollut nopeaa, sillä Arto Tiihosen vuonna 2014 julkaistussa liikuntakulttuurin käsitteitä koskevassa selvityksessä haastatellut asiantuntijat eivät maininneet vastuullisuutta liikuntakulttuurin tärkeimpiä käsitteitä kysyttäessä. Sen sijaan eettisyys mahtui 104 mainitun käsitteen listalle. Muutenkin vastuullisuus esiintyy selvityksessä käsitteenä vain yhden kerran, silloinkin huippu-urheilun muutostyöryhmän raportin siteerauksessa⁴. (Tiihonen 2014.) Vaikuttaisi siltä, että vastuullisuus on käsitteenä vahvistumassa myös valtion liikuntahallinnossa, sillä vuonna 2021 opetus- ja kulttuuriministeriön liikuntajärjestöille jakamaan yleisavustuksen myöntöperusteisiin lisättiin erilliset vastuullisuuskriteerit, ei eettisyyskriteereitä (OKM 2024).

Vaikka politiikkadokumenteissa on sinällään tunnistettu ja problematisoitu liikunta- ja urheilusektorin moninaisuus ja moniarvoisuus, puhutaan eettisyydestä kuitenkin ilman tarkempia määrittelyitä siitä, missä kontekstissa eettisyydestä puhutaan tai mitä eettisesti kestävillä periaatteilla tarkoitetaan. Tarkoitetaanko eettisyydellä tai eettisillä periaatteilla Reilun Pelin asiakirjaa, kilpailumanipulaation ehkäisyä, sukupuolten tasa-arvoa, yhdenvertaisuutta, jotakin muuta vai näitä kaikkia? Jotta liikuntapoliittinen keskustelu liikunnan ja urheilun eettisyydestä säilyy mielekkäänä, kaipaa se selkeämpää käsitteiden määrittelyä ja konkretiaa.

Lähteet

Euroopan neuvosto. 2014. Convention on the Manipulation of Sports Competitions. CETS No. 215.

Euroopan neuvosto. 2016. Convention on an Integrated Safety, Security and Service Approach at Football Matches and Other Sports Events. CETS No. 218.

---

⁴ Tiihosen selvityksessä haastateltujen mainitsemien liikuntakulttuurin tärkeimpien käsitteiden joukossa oli yhteiskuntavastuun, muttei vastuullisuuden käsite.

Kotkavirta, J. 2012. Urheilun etiikka ja moraalit. Teoksessa K. Ilmanen & H. Vehmas (toim.), Liikunnan areenat. Yhteiskuntatieteellisiä kirjoituksia liikunnasta ja urheilusta. Jyväskylä: Yliopistopaino, 59–81.

Liikuntakomitea. 1990. Liikuntapolitiikan linjat 1990-luvulla. Opetusministeriö. Komiteamietintö.

Mikkonen, M. 2023. Understanding Gender (In)Equality in Leadership Positions in Sport: A Multi-level Perspective. Tampere University Dissertations 819. Tampere: Tampereen yliopisto. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-03-2946-4>

Oja, S. 2021. Urheilussa ei ole moraalisia totuuksia? Eli mitä jos Edvard Westermarck olisi ollut kiinnostunut urheilusta. Hybris 2/2021.

Oja, S. & Lehtonen, K. 2022. ”Sopiva taso meille” – pienten seurojen ammattimaistumista ohjaava eetos. Liikunta & Tiede 59 (5), 66–73.

OKM. 2015. Liikuntapolitiikan tulevaisuuden suuntaviivoja arvioiva ja valmisteleva työryhmä. Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2015:8.

OKM. 2024. Liikuntaa edistävien järjestöjen yleisavustus. Viitattu 23.2.2024. <https://okm.fi/-/liikuntaa-edistavien-jarjestojen-yleisavustus>

Olympiakomitea. 2021. Strategia 2024. Viitattu 18.10.2023. https://www.olympiakomitea.fi/uploads/2021/12/63481b56-olympiakomitea_paivitetty_strategia_2024_accessible.pdf

OPM. 2004. Huippu-urheilutyöryhmän muistio. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2004:22.

OPM. 2007. Liikunta valintojen virrassa. Kansallista liikuntaohjelmaa valmistelevan toimikunnan väliraportti. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2007:13.

OPM. 2008. Liikkuva ja hyvinvoiva Suomi 2010-luvulla. Ehdotus kansalliseksi liikuntaohjelmaksi julkisen ohjauksen näkökulmasta. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2008:14.

OPM. 2009. Valtioneuvoston periaatepäätös liikunnan edistämisen linjoista. Opetusministeriön julkaisuja 2009:17.

OPM. 2010. ”Sanoista teoiksi” Huippu-urheilutyöryhmän ajatuksia suomalaisen huippu-urheilun kehittämiseksi. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2010:13.

Päihdelinkki. 2021. Kuntodoping Suomessa. Viitattu 28.11.2023. <https://paihdelinkki.fi/tietopankki/tietoiskut/paihteiden-kayton-erityisryhmya/kuntodoping-suomessa/>

Schiappa, E. 2003. Defining reality: Definitions and the politics of meaning. Carbondale: SIU Press.

Tarasti, L. 2014. Selvitys urheilun eettisten kysymysten hallinnoinnista Suomessa. Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2014:8.

Tiihonen, A. 2014. Liikuntakulttuurin käsitteet muuttuvat ja muuttavat. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2014:6.

UNESCO. 2005. International Convention against Doping in Sport.

Valtioneuvosto. 2018. Valtioneuvoston selonteko liikuntapolitiikasta.

Vuori, J. Laadullinen sisällönanalyysi. Teoksessa J. Vuori (toim.) Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto. Viitattu 10.10.2023.
<https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/>

4 Eettisyys ja sen edistäminen lajiliitoissa ja seuroissa

Samuli Oja, tutkija, Jyväskylän ammattikorkeakoulun Likes

Tässä artikkelissa tarkastellaan eettisyyttä lajiliittojen ja seurojen näkökulmista. Artikkelin ensimmäisessä osiossa esitellään tutkimuksen toteutus. Sen jälkeen käydään läpi aineistosta esiin nousseet tutkimushavainnot. Havainnoja esitellään samanaikaisesti sekä lajiliitto- että seurahaastatteluilta. Tulosten raportoinnissa tuodaan esille lajiliitto- ja seurahaastatteluiden analyysissä esiin nousseita eroja siinä määrin, kuin se on raportin perusajatuksen (Kuvio 1) kannalta olennaista.

4.1 Aineisto ja metodit

Aineistona ovat lajiliittojen (n=17) ja urheilu- ja liikuntaseurojen (n=16) operatiivisten johtajien haastattelut. Haastattelut toteutettiin kahdessa osassa vuoden 2023 aikana. Lajiliittojen operatiivisten johtajien haastattelut tehtiin touko-kesäkuussa 2023. Haastattelukutsu lähetettiin yhteensä 28 lajiliiton operatiiviselle johtajalle (Liite 1). Haastattelu toteutettiin 17 henkilön kanssa. Haastateltavien rekrytoinnissa tavoiteltiin monipuolisuutta siten, että liitot edustavat mahdollisimman laajasti erilaisia ja erikokoisia lajeja. Haastatelluista lajiliitoista 11 liiton voidaan ajatella edustavan ensisijaisesti yksilölajeja ja kuuden joukkuelajeja. Liittojen jäsenuseuramäärät vaihtelivat alle viidestäkymmenestä useampaan sataan.

Urheilu- ja liikuntaseurojen operatiivisten johtajien haastattelut toteutettiin elo-joulukuussa 2023. Haastattelukutsu lähetettiin yhteensä 78 seuran operatiiviselle johtajalle. Haastattelu toteutettiin 16 henkilön kanssa. Lajiliittoaastatteluiden tapaan haastateltavia pyrittiin rekrytoimaan mahdollisimman monipuolisesti erilaisista seuroista. Haastateltujen edustamista seuroista 12 oli yhden lajin erikoisseuroja ja neljä useamman lajin yleisseuroja (ks. Seuratietokanta 2024). Erikoisseurat puolestaan olivat jäsenenä kahdeksassa eri lajiliitossa. Seurojen kotipaikat sijaitsivat kahdeksassa eri maakunnassa ja 13 eri kunnassa.

Lajiliittoihin verrattuna urheilu- ja liikuntaseurojen määrä on moninkertainen, joten mahdollisten haastateltavien joukkoa päätettiin rajata pienemmäksi. Haastateltavien rekrytoinnissa keskityttiin lajiliittojen tapaan operatiivisiin johtajiin. Yhtäältä tämä teki aineistoista yhtenäisemmät, toisaalta rajasi tarkastelun sellaisiin seuroihin, joilla ylipäätään on palkattu operatiivisen toiminnan johtaja. Näin ollen haastateltavia ei ollut esimerkiksi täysin vapaaehtoisvoimin toimivista seuroista. Lisäksi haastatteluun suostuneita henkilöitä voidaan lähtökohtaisesti pitää tutkimuksen aiheesta jollain tavalla kiinnostuneina, mikä on voinut aiheuttaa sen, ettei aivan kaikenlaisia näkemyksiä liikunnan ja urheilun eettisyydestä ole tavoitettu. Tuloksia tarkastellessa tuleekin pitää mielessä, ettei tutkimuksen otos edusta koko laajaa suomalaista lajiliitto- ja seurakenttää.

Haastattelut toteutettiin puolistrukturoituina teemahaastatteluina. Haastatteluissa käsitellyt teemoja olivat eettisyyden käsite ja sen osa-alueet, eettisyys lajiliiton tai seuran arjessa ja eettisyyden edistäminen yleisesti liikunnassa ja urheilussa (Liite 2). Osa kysymyksistä oli etukäteen päätettyjä, mutta haastatteluissa haluttiin antaa tilaa myös haastattelurungon ulkopuolisille kysymyksille, mikäli keskustelu antoi siihen aihetta. Haastatteluista 28 toteutettiin etänä joko video- tai puhelinyhteydellä ja viisi paikan päällä erikseen sovituissa paikassa. Kaikkiaan 33 haastatellusta henkilöstä 17 oli miesoletettuja ja 16 naisoletettuja. Haastatteluiden kesto vaihteli 41 ja 89 minuutin välillä keskiarvon ollessa 58 minuuttia. Haastattelut tallennettiin tai nauhoitettiin, minkä jälkeen ulkopuolinen

yritys litteroi ne tekstimuotoisiksi. Litteroidun aineiston kokonaissivumäärä oli 500 (Verdana, fonttikoko 11, riviväli 1,15). Aineisto analysoitiin laadullisen sisällönanalyysin keinoin teemoittelemalla. Havainnot raportoidaan näitä teemoja mukaillen tiivistetysti. Käytettyjä haastattelusitaatteja on joiltain osin siistitty ja muokattu yleiskielisemmiksi. Näin toimimalla on pyritty myös varmistamaan, etteivät haastateltavat ole tunnistettavissa.

4.2 Eettisyyden tulkinnat

Haastatteluiden alussa haastateltavilta kysyttiin, mitä heille tulee mieleen eettisyydestä ja mitä se heidän mielestään tarkoittaa. Tämän julkaisun toisessa artikkelissa tehdyn dokumenttianalyysin perusteella eettisyys voidaan ajatella laajempuna ajattelutapana, joka heijastelee ympäröivän yhteiskunnan arvomaailmaa. Tällainen tapa hahmottaa eettisyyttä esiintyi myös lajiliittojen ja seurojen haastatteluissa. Eräs lajiliittojohtaja kuvasi eettisyyttä seuraavasti: "Ajatusmaailma sen ympärillä, että mikä on reilua tai mikä on nyky-yhteiskunnassa, mitä pitäisi ottaa huomioon ja miten sä huomioit sen omassa toiminnassa." (H3)

Haastateltavat liittivät eettisyyteen monenlaisia sisältöjä, kuten tasa-arvo ja yhdenvertaisuus, anti-doping, oikeudenmukaisuus, ympäristöasiat, rehellisyys, epäasiallinen käyttäytyminen ja hyvä hallinto. Eettisyys ei kuitenkaan näyttäytynyt merkitykseltään tai sisällöltään tiukka- tai selvärajaisena käsitteenä, vaan myös jonkinlaisena kehyksenä, jonka kautta voidaan arvioida organisaation eri toimintoja. Eettisyyden kuvailtiin olevan "kokonaisvaltaisesti läpileikkaava asia järjestön toiminnassa" (H9), ja "melkein asiaa kuin asiaa voidaan tarkastella eettiseltä kannalta" (H7).

Eettisyyttä pyritään liikunnassa ja urheilussa edistämään erilaisten lakien, normien, sääntöjen ja ohjeistusten kautta (esim. Liikuntalaki 390/2015; OKM 2024). Sovittujen sääntöjen ja periaatteiden noudattaminen koettiin keskeiseksi osaksi eettisyyttä. Toisaalta moni haastateltava totesi, ettei eettisyys rajoitu vain sääntöjen seuraamiseen, vaan vaatii muutakin kuin vain lain kirjaimen mukaan toimimista. Erään seuran johtaja kuvasikin eettisyyden olevan "minimissään kaikkien lakien, asetusten ja määräysten mukaan toimimista ja toisekseen sitten hyvien periaatteiden, tapojen, yleisesti hyväksytyjen toimintamallien mukaisesti toimimista" (H27). Lakien ja yhdessä sovittujen sääntöjen noudattaminen on olennaista, mutta eettinen toiminta ei rajoitu niihin, vaan "moraali alkaa siitä, mihin laki loppuu" (H33). Eettisyys on siis enemmän kuin vain pakollisten sääntöjen ja vaatimusten täyttämistä.

4.2.1 Eettisyyden käsitteen subjektiivisuus ja kontekstisidonnaisuus

Monet eettisyyteen liitetyt ajatukset ja määritelmät kietoutuivat tavalla tai toisella oikein toimimisen teeman ympärille. Tämä ei ole yllättävää ottaen huomioon tarkasteltavana olevan käsitteen ja sen kytkennät. Esimerkiksi normatiivisen etiikan parissa usein haetaan vastauksia juuri siihen, mikä on kulloisessakin tilanteessa oikea tapa toimia. Haastatteluissa tulikin esille eettisyyden käsitteen filosofinen puoli ja eettisyydestä puhuttiin esimerkiksi "moraalisena näkemyksenä maailmaan" (H29). Ei ole kuitenkaan yksinkertaista määritellä, mitä on oikein toimiminen. Monessa haastattelussa tulikin esille, kuinka eettisyyteen liittyy kontekstisidonnaisuutta ja subjektiivisuutta. Eräs lajiliittojohtaja pohti eettisyyden tulkitsemisen vaikeutta seuraavasti:

Mikä on kans taas, miten sen eettisyyden haluaakin sitten sanottaa. Sehän on... Sekin on et yhtä virallista määritelmää, mikä voidaan katsoa, että tämä on eettistä, ja sen jälkeen katsoo, että nyt kun teet näin, niin tämä ei ole eettistä. Et sehän on aina tietynlaista tulkintaa, tietynlaista kokemusta, tietynlaista perinnettä, mistä se tulee. (H2)

Eettisyyden nähtiin mukautuvan esimerkiksi aikaan ja paikkaan. Osa haastateltavista kuvaili arvojen muuttumista ja sitä, kuinka aiemmin hyväksytyinä nähdyt toimintatavat eivät ole enää nykypäivänä eettisesti oikein. Lisäksi käsitykset siitä, mikä on liikunnassa ja urheilussa oikein, saattavat vaihdella maasta ja kulttuurista toiseen. Toisaalta arvojen erilaisuuteen törmätäkseen ei tarvitse poistua valtakunnan rajojen ulkopuolelle. Haastatteluissa tuli esille, kuinka loppujen lopuksi käsitykset oikeasta ja väärästä vaihtelevat ihmisestä toiseen, jolloin se, mikä on toiselle eettistä, ei välttämättä toiselle sitä ole.

Edellä kerrotut havainnot eettisyyden subjektiivisuudesta ja kontekstisidonnaisuudesta kytkeytyvät eri tutkimuksissakin havaittuun liikuntakulttuurin eriytymiseen (esim. Itkonen 1996). Liikunnan ja urheilun tavoitteiden ja toimintojen jakautuminen yhtenäisen kokonaisuuden sijaan pienemmiksi ja omista lähtökohdistaan toimiviksi osakokonaisuuksiksi on tarkoittanut myös arvoperustan eriytmistä. Koko liikunnan ja urheilun kentän yhtä yhtenäistä arvopohjaa on enää hankala hahmottaa, kun tavoitteiltaan ja toimintoiltaan eriytyneet liikuntakulttuurin osa-alueet toimivat vaihtelevista eettisistä lähtökohdista käsin (Kotkavirta 2012). Selkeimmin arvoperustan pirstaloituminen näkyy voittoa ja suorituskyvyn optimointia tavoittelevan kilpa- ja huippu-urheilun ja kasvatuksellisuutta, vapaaehtoisuutta ja reiluutta korostavan kansalaistoiminnan välillä (Ilmanen 2012).

Haastatteluissa pyrittiin jäljittämään tätä arvoperustojen eriytmistä kysymällä, eroaako eettisyys jotenkin erilaisten liikunnan ja urheilun toteuttamistapojen välillä. Lajiliitot edustavat jo lähtökohdaisesti lajinsa koko kirjoa, mutta myös monien haastateltujen seurajohtajien edustamissa seuroissa toteutettiin monenlaista liikuntaa ja urheilua harrasteliikunnasta aina kilpa- ja huippu-urheiluun saakka. Osa haastateltavista koki eettisyyden olevan samansisältöinen asia, puhuttiinpa sitten millaisesta liikkumisesta tai urheilusta vain:

Totta kai sen pitäisi olla sama. Ei se voi olla mun mielestä erilaista, et sitten säännöt muuttuu ja etiikka muuttuu siitä kohtaa, kun mennään pidemmälle. (H9)

Muutama haastateltava taas oli kahden vaiheilla ja totesi eettisyyden olevan osittain ja ainakin periaatteen tasolla samanlaista esimerkiksi harraste- ja kilpatoiminnassa. Osa haastateltavista kuitenkin kamppaili erilaisten arvoperustojen välillä. Vahvimmin tulivat esille erot eettisyydessä nimenomaan kilpa- ja huippu-urheilun ja muunlaisen toiminnan välillä. Eettisyyden nähtiin usein olevan jo sisällöltään erilaista kilpa- ja huippu-urheilussa, sillä mukaan tulevat esimerkiksi dopingiin ja kilpailumanipulaatioon liittyvät asiat. Myös arvoiltaan kilpa- ja huippu-urheilun todettiin olevan ”oma maailmansa” (H20). Erään lajiliiton johtaja kuvasi huippu-urheilun todellisuutta ja sen eettisyyttä seuraavasti:

On eri juttuja ehdottomasti. – – Eihän huippu-urheilu oo terveyttä edistävää. Mut sitten taas lasten ja nuorten urheileminen, niin sen pitäisi olla terveyttä edistävää. Ja siellä painottuu eri asiat. Ja just se suhtautuminenkin, että siellä ei tehdä semmoisia ratkaisuja, että suorituskyky maksimoidaan, mut taas huippu-urheilussa, aikuisten huippu-urheilussa, niin pitäisi tehdä. (H4)

Samaa linjaa edusti myös seurajohtajan kommentti harraste- ja kilpapuolen välisistä eroista:

– – se sitten herättää joskus keskustelua ihmisissä, jotka ei ihan tiedä mistä on kysymys. Mut mä näkisin, et kun sä pelaat tässä joukkueessa, niin täällä sä et voi puhuu sillä tavalla tasa-arvosta tai kaikki pelaa -systeemistä, et se ei päde siellä eikä pidäkään. Välillä tuntuu, että toi keskustelu on vähän hassu. Kaikki haluaa seurata huippu-urheilua, mut sit ei hyväksytä niitä asioita, mitä siinä matkalla, et miten paljon se vaatii oikeesti, et sehän vaatii

ihan jätävästi sitä uhrautumista tai työtä. Et siinä mielessä se keskustelu on välillä vähän erikoista. (H20)

4.2.2 Eettisyyttä vai vastuullisuutta?

Liikuntalain yhtenä tavoitteena on edistää liikunnan ja huippu-urheilun rehellisyyttä ja eettisiä periaatteita. Lisäksi liikuntaa edistävien järjestöjen valtionapukelpoisuutta ja valtionavustuksen määrää harkittaessa otetaan huomioon, miten järjestö toteuttaa näitä periaatteita. (Liikuntalaki 390/2015.) Liikunnan ja urheilun arjessa ja osin myös strategisella tasolla käytetään nykyisin usein vastuullisuuden käsitettä. Esimerkiksi Olympiakomitea on yhdessä jäsenjärjestöjensä kanssa luonut urheiluyhteisön yhteisen vastuullisuusohjelman (Olympiakomitea 2020). Lisäksi liikuntajärjestöjen yleisavustushakemuksia arvioidaan erillisten vastuullisuuskriteerien, ei eettisyyskriteerien, perusteella (OKM 2024).

Aihepiirin käsitteiden moninaisuus ja osittainen päällekkäisyys on aiemmissa selvityksissä nähty asiana, joka ei ainakaan selkeytä hallintoa ja saattaa siten vaikuttaa negatiivisesti asioiden toimeenpanoon (esim. Lehtonen ym. 2022). Vastuullisuuden ja eettisyyden välistä käsitelmärittelyä käytiin läpi useassa haastattelussa. Näkemykset käsitteiden mahdollisesta eroavaisuudesta vaihtelivat, mutta yleisesti ottaen eettisyys nähtiin vastuullisuutta laajempänä käsitteenä ja vastuullisuuden olevan pikemminkin osa eettisyyttä:

Mun mielestä vastuullisuus on eettisyyden yksi osa-alue. Et eettisyys on vielä laajempi ajatusmaailma, että teetkö jotain eettisesti ja oikein, ja vastuullisuus on yksi osa-alue siinä. (H3)

Vastuullisuus koettiin esimerkiksi ”eettisyydestä huolenpitona” (H10). Eettisyys kuvastaa toiminnan laajempaa ajattelutapaa ja arvopohjaa, ja vastuullisuuden avulla pidetään omista arvoista kiinni ja pyritään kohti eettistä toimintaa. Vastuullisuuteen on sujuvampaa liittää erilaisia teemoja ja siten tosiasiallisesti edistää niitä arjessa. Erään seuran johtaja konkretisoi kahden käsitteen eroa seuraavasti:

Eettisyyden mä näkisin moraalisena asiana enemmän. Vastuullisuus on sitten vielä enemmän semmoisia tekoja. Et vastuullisuus voi olla just jotain, että meillä on maalämpöratkaisu. Niin kun tän tyyppisiä käytännön tekoja ehkä sit se vastuullinen toiminta enemmänkin. Ehkä niin jotenkin erottelisin sen. Et se eettisyys on ihan sitä moraalista pohdintaa, että miten tässä pitäisi toimii oikein. (H25)

Vastuullisuus koettiin usein eettisyyttä konkreettisempänä käsitteenä ja siten helpommin arkeen sovitettavana. Eettisyyttä pidettiin korkealentoisempänä, vaikeammin omaksuttavana, filosofisena ja siten myös tulkinnanvaraisempänä käsitteenä. Eräs seurajohtaja vertaili eettisyyden ja vastuullisuuden käsitteitä ja niiden sopivuutta arkeen seuraavasti:

No mun mielestä eettisyys mulle henkilökohtaisesti on tosi ylätasoa, tosi korkean tason käsite ja hyvin semmoinen jotenkin jopa juhlava käsite. Me ollaan sit jossain siellä kansainvälisten organisaatioiden tasolla, että mulle itselle täs seuratoiminnan arjessa eettisyys sanana tai käsitteenä kuulostaa tosi etäiseltä ja vieraalta. Et on paljon helpompaa puhua vastuullisuudesta tai yhdenvertaisuudesta tai tasa-arvoisuudesta. Tiedän totta kai, et ne kuuluu kaikki siihen eettisyyteen, mut en arkikielessä itse käyttäisi tätä käsitettä, tai käyttäisin sitä hyvin vähän ja se tuntuu tavallaan semmoiselta tosi ylätasoa pohdinnalta. Tosi sellaiselta, että jostain ylhäältä annetaan, että toimikaa näin. Ja silloin sit taas me

täällä seuraelämässä toteutetaan sitä ruohonjuuren kautta ehkä sit just puhumalla vastuullisuudesta tai puhumalla tasavertaisuudesta, yhdenvertaisuudesta. (H29)

4.3 Eettisyys lajiliittojen ja seurojen arjessa

Haastatteluissa pyrittiin selvittämään sitä, miten eettisyys näyttäytyy lajiliittojen ja seurojen arjessa ja millaisia vaikeuksia sen edistämisessä on. Lajiliittojen osalta eettisyydestä voidaan karkeasti ja oteltuna puhua kahdesta näkökulmasta: liiton oman toiminnan eettisyydestä eli esimerkiksi päätöksenteon läpinäkyvyydestä ja toisaalta liiton seuroihin kohdistamista eettisyyden edistämiseen tähtäävistä toimenpiteistä. Lajiliittojen omassa toiminnassa eettisyys voi tarkoittaa esimerkiksi hyvän hallinnon periaatteiden soveltamista, strategioiden ja vastuullisuusohjelmien luomista ja eettisyyteen liittyvien prosessien ja sääntöjen kehittämistä. Keskeinen ja tämänkin raportin kannalta olennainen näkökulma on lajiliittojen jäsenyhdistyksiin eli seuroihin kohdistuva vaikuttaminen. Erään lajiliiton johtaja kuvasikin viestin viemisen seurakentälle eettisyyden edistämisen olennaisena tehtävänä:

Vielä isompana asiana, niin meidän pitää sitten pystyä monistamaan tämä asenne meidän seurakenttään. Ja varmistaa, että he tekevät tästä meidän vastuullisuuden kokonaisuudesta sellaisen asian, joka heidän on helppo siellä arjessa implementoida käyttöön. (H17)

Lajiliittojohtajat kuvailivat useita eri tapoja, joilla liitot ovat pyrkineet viemään eettisyyteen liittyvää näkemystä, osaamista ja tukea seuroihin. Yleisimpiä käytännön tekoja olivat toimijoiden koulutukset, viestintä ja erilaisten ohjeiden luominen. Haastatteluissa tuli esille, että eettisyyden edistämistoimien olisi syytä olla konkreettisia, jotta seuroissa olisi mahdollisimman helppoa viedä esimerkiksi lajiliitolta tulevat ohjeet käytäntöön. Tällöin ei välttämättä ole järkevää yrittää tehdä kaikkea kerralla, vaan pilkkoa eettisyys pienemmiksi osiksi:

Mä en näkisi niin, että me pidettäis seuroille että no niin, nyt me perehdytämme teidät eettiseen ja vastuulliseen toimintaan. Vaan ehkä palastella sieltä, että mitkä ne on niitä meidän tekemisiä ja viedä sitten ehkä niitä osaksi. (H13)

Myös seurajohtajat kuvailivat erilaisia tapoja, joilla eettisyyttä on pyritty arjen toiminnassa lisäämään. Eettisyyden kehittämiseen tähtäviä toimenpiteitä olivat esimerkiksi seuratoimijoiden kouluttaminen, toimintasääntöjen luominen ja noudattaminen, eettisiin tilanteisiin liittyvien prosessien rakentaminen ja ylipäättään keskustelu ja asioiden esillä pitäminen. Seuratasolla tuli voimakkaasti esille pohdinnat eettisyyden jalkauttamisesta eli siitä, miten ylätasoinen linjaukset ja strategiat saataisiin juurtumaan ruohonjuuritason toimintaan. Kuten lajiliittojohtajien, myös seurajohtajien haastatteluista nousi pintaan eettisyyden edistämisen konkreettisuus ja helppo omaksuttavuus. Osa haastateltavista kaipasi lajiliitolta tai muulta järjestöltä selkeitä ohjeita, kriteeristöjä tai toimintaohjeita, joiden avulla olisi vaivatonta tarkastella oman seuran toimintaa. Eräs seurajohtaja pohti eettisyyden edistämisen selkeyttämistä seuraavasti:

Ei ainakaan ole tullut vastaan semmoista koontia asioista tai listaa, missä olisi nostettu esiin vastuullisen, eettisen toiminnan kriteeristöä tai ohjeita, että kun toimitaan vastuullisesti, otathan nämä huomioon. Listattuna sääntöjä, asetuksia, määräyksiä ja toimintaohjeita. Ja sen jälkeen sieltä nostoja, että mitä kaikkea siinä tulee ottaa huomioon. Ja sitten seuralle tällöinen tarkastuslista tai muu vastaava, että seuramme toiminta vastaa tätä ja tätä. (H27)

Seurajohtajien haastatteluista välittyi eettisyyden konkreettisuus ja arkisuus. Monet haastateltavat kuvailivat erilaisia asioita ja tilanteita, joita seura-arjessa tulee vastaan ja joissa tarvitaan eettistä pohdintaa. Seurojen johtajien esiin nostamia arjen eettisiä kysymyksiä olivat esimerkiksi joukkuejaot, harrastuksen hinnoittelu ja laskuttaminen, valmentajien ylläpitämä vaatimustaso ja harjoitusvuorojen jakaminen. Pohdittava eettinen kysymys saattoi olla myös se, vaaditaanko seuran valmentajilta kypärän käyttöä harjoitustilanteessa. Edellä kuvaillut asiat ovat sellaisia, joita ei välttämättä aina mielletäkään liikunnan ja urheilun eettisiksi kysymyksiksi. Ne ovat kuitenkin arjessa merkityksellisiä:

Et, mitä mäkin tossa sulle just tässä oon kertonut näitä, niin nämähän on tosi pieniä varmaan jonkun katsontakulmasta riippuen. Niin kun tosi semmoisia nippeliasioita tavallaan. Mut ne on kuitenkin niitä asioita, missä siellä seurassa sitten painitaan ja pyöritään niiden parissa. Mut isossa kuvassahan ne näkyy sitten enemmänkin vaan just nämä häirintäasiat tällä hetkellä ja sellaiset. (H21)

Joskus tällaisiin tilanteisiin on löydettävissä ja tehtävissä selkeä linjaus ja toimintaohje, jonka mukaan toimia. Toisinaan seuratoiminnassa käsiteltävät eettiset kysymykset ovat kuitenkin tapauskohtaisia, jolloin punnittavaksi tulee, mikä on kulloinkin oikea, eettinen ja seuran arvojen mukainen tapa toimia. Monesti asiassa on kyse kahden erilaisen ajattelutavan – ja kahden yksittäisen ihmisen – välisestä näkemyserosta. Tällaiset tilanteet eivät ole helppoja käsiteltäviä, kuten erään seuran johtajan kuvailema esimerkki valmennuksen vaatimustasosta kertoo:

Tää on problematiikka, jonka kanssa painin seurapomona. – – Ihan peruskysymys, kun puhutaan lasten ja nuorten urheilusta, että saako vaatia. Saako jotain vaatia. Koulussa vaaditaan, että teet läksyt tai vaaditaan, että luet sitä ja tätä ja teet läksyt, nämä harjoitukset ja muut vastaavat. Saako lasten ja nuorten harrastuksissa vaatia? Meidän valmentajat painii tämän kysymyksen ääressä, että saako vaatia. Jos lapsi sanoo, että en punnerra. Haluan päästä maajoukkueeseen, mutten suostu punnertamaan omaharjoittelujaksossa, niin miten valmentaja suhtautuu tällaiseen tilanteeseen? Sanooko se, että no lähde kävelemään tästä harjoitusryhmästä, jos ei kiinnosta tavoitteiden mukainen harjoittelu? Tai punnerra nyt edes kolme kertaa, ja ei se kyllä riitä mihinkään, mutta tee nyt jotain. Tai sitten, että punnerrat tai itket ja punnerrat. Niin kaikki nämä vaihtoehdot on valmennuksellisesti huonoja, mutta kun puhutaan perheiden, lasten ja nuorten valinnanvapaudesta ja eettisyydestä, niin nämä on niitä konkreettisia kysymyksiä, mitä tulee salilla vastaan joka päivä. Tulkinnat näistä, et mikä on oikein ja mikä on väärin, mitä halutaan tehtäväksi, nekin vaihtelee perheitten kesken. (H18)

4.3.1 “Milloin me tehdään sporttia?”

Haastatteluissa pyrittiin selvittämään lajiliitto- ja seurajohtajien näkemyksiä siitä, miltä eettisyys ja sen edistämisen kokonaisuus arjessa tuntuvat. Kokemukset esimerkiksi eettisyyden selkeydestä vaihtelivat. Osalle haastatteluista kokonaisuus eettisyyden ympärillä tuntui jokseenkin epäselvältä. Epäselvyyttä aiheutti esimerkiksi se, mitä eettisyydellä tarkoitetaan ja mitä se sisältää. Myös eettisyyden käsitteen laajuus voi tehdä siitä paitsi epäselvän myös työlään asian. Osa haastateltavista taas kuvasi, kuinka eettisyyden kokonaisuus on selkeä tai se on matkan varrella selkeytynyt ja konkretisoitunut esimerkiksi urheiluyhteisön yhteisen vastuullisuusohjelman kautta.

Sekä lajiliitto- että seurajohtajien haastatteluista välittyi ajatus, jonka mukaan on tärkeää ymmärtää, mihin kaikkeen oman organisaation puitteissa on mahdollista vaikuttaa. Tällöin eettisyyden edistä-

misessäkin on olennaista löytää kokonaisuudesta ne sisällöt, jotka ovat juuri oman toiminnan kannalta olennaisia. Siten eettisyyden edistämistä voidaan toteuttaa kohdennetusti niillä osa-alueilla, joihin omat voimavarat ja ylipäättään toiminnan vaikutusmahdollisuudet ylettävät. Muutama haastateltava koki esimerkiksi ympäristöön liittyvät asiat sellaisiksi, joihin omalla toiminnalla on isossa mittakaavassa vaikea merkittävästi vaikuttaa. Vastaavia havaintoja on tehty aiemmissakin aihepiirin selvityksissä (esim. Hasanen 2024).

Mun mielestä kyse on aina siitä, että ei oteta liikaa asioita. Et ainoastaan niitä, jotka liittyvät meidän ydintehtävään, joka on tietysti lasten liikuttaminen. – Et jos nyt otetaan esimerkiksi meidän ympäristötyö, jota tällä hetkellä selvitetään ja liikkumisen ja varusteiden kuormitusta lasketaan, niin siinäkin puhuttiin, että se pitää rajata tosi selkeästi vaan niihin, mihin meidän toiminta selkeästi vaikuttaa. (H20)

Haastatteluissa nousi esille tietynlainen tasapainottelu lajiliiton tai seuran arkitoiminnan ja eettisyyteen liittyvien näkökulmien huomioon ottamisen välillä. Eettisyyden edistäminen voi vaatia lajiliitolta tai seuralta lisäpanostuksia tai ainakin resurssien uudelleenkohdistamista. Kun voimavarat voivat jo nykyisten tehtävien kanssa olla tiukalla, saattaa eettisyyden huomioimiseen olla vaikea löytää tarvittavia resursseja.

Haastatteluiden perusteella osassa liitoista ja seuroista eettisyyden edistäminen on jo osa arkea ja sisältyy organisaation normaaliin toimintaan. Toisille taas eettisyys voi tuntua vielä irralliselta kokonaisuudelta, jota tulee erikseen edistää. Etenkin tällaisessa tilanteessa eettisyyden edistäminen asettuu toimenpiteenä tietyllä tavalla erilliseksi lajiliiton tai seuran koetusta perustehtävästä eli liikunnan ja urheilun järjestämisestä. Julkisuudessa käytävän keskustelun perusteella liikunnassa ja urheilussa esiintyy näkemyksiä, joiden mukaan käytettävissä olevat resurssit tulisi suunnata ennen kaikkea kentälle eli liikunta- ja urheilutoimintaan (Lehtonen 2020). Tällöin kaikenlainen kehittäminen, jota ei suoraan nähdä perustoimintaan liittyväksi, saattaa jäädä vähemmälle ja olla hidasta:

Itse näen, että se (eettisyyden edistäminen) on ehkä resursseista suurimmalta osin kiinni. Ei sitä työtä voi jättää tekemättäkään vaan näen, että se on tärkeää ja se pitää tehdä. Mutta pelkästään siihen ei voi keskittyä, koska muuten se on pois kaikesta muusta. Niin sen pitää mennä kaiken muun rinnalla, ja silloin se työ on hidasta ja siinä prosessissa kestää. (H27)

Tällainen ”muusta pois” -ajattelu esiintyi haastatteluissa yleisemminkin. Organisaation arjessa joudutaan toisinaan konkreettisesti valitsemaan, mihin olemassa olevat resurssit suunnataan. Voi olla, että eettisyyden edistäminen ei ole panostettavien asioiden listan kärkipäässä, kuten erään lajiliiton johtajan kommentti osuvasti kiteyttää:

Se on myös semmoinen, että jos se vaatii jotain sijoituksia, niin ne on aika vaikeasti perusteltavissa. Se pitää olla ja se on sitä ajatusmaailmaa, mihin kaikkien mun mielestä pitäisi mennä ja millä lailla kaikkien pitäisi ajatella. Mut kun sä laitit hintalapun siihen, niin sit päästään taas siihen, että kehitätkö sä valmennusta vai kehitätkö sä eettisyyttä urheilussa. (H3)

Lajiliitoilta edellytetään nykyisin valtion yleisavustushaun yhteydessä konkreettisesti erilaisia vastuullisuuteen liittyviä suunnitelmia. Vastuullisuuskriteerit täyttääkseen liitolla tulee olla ajantasaiset suunnitelmat esimerkiksi tasa-arvosta ja yhdenvertaisuudesta sekä antidopingista (OKM 2024). Siten lajiliitot ovat käytännössä saaneet tai joutuneet tekemään sellaista eettisyyden edistämiseen

liittyvää työtä, jota ei aiemmin vaadittu ainakaan opetus- ja kulttuuriministeriön rahoitusta saadakseen. Yhden lajiliiton johtaja kuvaili eettisyyteen liittyvien ohjelmien tekemistä ja siten eettisyyden edistämistä seuraavasti:

Mä en tiedä, minkälainen ohjelma me tehtäis, jos ministeriö ei meiltä sitä vaatisi – – Siitä ei oo kysymys, etteikö ne asiat olisi tärkeitä asioita. Mutta tietysti ministeriön mielestä ne on tärkeimpiä asioita. Niin milloin me tehdään sitä sporttia, että millä ajalla me tehdään sporttia, jos meidän täytyy laittaa paukut siihen, että meillä on nää ohjelmat kunnossa ja me toteutetaan niitä? (H7)

4.3.2 Esikuvia vai ei?

Liikunnan ja urheilun on aikojen saatossa – ja osin edelleen – ajateltu olevan muita yhteiskunnan osa-alueita hyveellisempää (ks. Kotkavirta 2012). Niiden on nähty edistävän kulloinkin hyväksi katsottuja päämääriä ja tavoitteita. Haastatteluissa käsiteltiin tätä tematiikkaa kysymällä, pitääkö liikunnan ja urheilun olla jonkinlainen yhteiskunnan esikuva ja suunnannäyttäjä eettisyyteen liittyvissä asioissa.

Osa haastateltavista koki, että liikunnan ja urheilun kentän olisi hyvä toimia esikuvana esimerkiksi laajan tavoittavuuden tai yhteiskunnallisen perustelun takia. Moni kuitenkin ajatteli, ettei liikunnalla ja urheilulla ole mahdollisuutta tai välttämättä tarvettakaan olla eettisyyden suhteen muita parempia. Haastatteluista piirtyi kuva, jonka mukaan eettisyyden edistämisenkin saralla tärkeää on ymmärtää, mihin itse pystyy vaikuttamaan. On siis löydettävä jonkinlainen realistinen taso tai tasapaino siinä, miten eettisyyttä edistetään:

Pidetään tasapaino kaikessa mitä tehdään. Se on ehkä se isoin. Ja vaikutetaan sit niissä foorumeissa, missä voidaan vaikuttaa sen verran, kuin on järkevää. Mut pitää huolehtia, että se perustehtävä tulee kuitenkin hoidettua. (H17)

Osa haastateltavista koki, että liikunnalta ja urheilulta kuitenkin vaaditaan eettisyydessä enemmän kuin yhteiskunnan muilta osa-alueilta. Liikunnan ja urheilun toimijoita esimerkiksi koettiin kritisoidun tavalla asioista, joiden tekemisestä jonkun muun alan toimija ei välttämättä joutuisi arvostelun kohteeksi. Erään seuran johtaja kuvailikin tämänhetkistä tilannetta eettisyyden vaatimusten suhteen seuraavasti:

Mun henkilökohtainen mielipide on se, että urheiluahan tällä hetkellä punnitaan eri tavalla. Esimerkiksi urheilun nollatoleranssi on lähempänä nollaa kuin aika monella muulla yhteiskunnan osa-alueella. Silleen urheilun vähän nyt jo pitää olla edelläkävijä, jos se haluaa selvitä puhtain paperein. (H30)

Toisaalta liikunta ja urheilu myös vaativat itseltään eettisyyden suhteen enemmän kuin vaikkapa laki edellyttää. Jo useassa yhteydessä mainitut liikunta- ja urheiluyhteisön yhteiset eettiset periaatteet velvoittavat sanomansa mukaan jokaista liikuntakulttuurin toimijaa. Lisäksi liikuntaan ja urheiluun on rakennettu prosesseja, joiden kautta erilaisia eettisiä rikkomuksia on mahdollista tuoda esiin.

Edelliseen liittyen haastateltavilta kysyttiin myös, puhutaanko eettisyydestä tällä hetkellä liikunnan ja urheilun saralla sopivasti, liikaa vai liian vähän. Suuri osa haastateltavista koki, että eettisyys on sopivasti esillä tämänhetkisessä liikunta- ja urheilupuheessa. Osan mielestä eettisyydestä puhutaan paljon, mutta puheen määrälle on löydettävissä selkeät perusteet: ”Onhan se yhteiskunnallisesti

ylipäättään tosi paljon keskusteluissa esillä, mutta niin kauan, kun me ei eletä sitä todeksi, niin siitä pitää puhua.” (H29)

Haastatteluista nousi kuitenkin jonkin verran esille myös näkemyksiä, joiden mukaan eettisyydestä puhutaan jo liikaa tai ainakin aletaan olla lähellä sitä. Epäkohtiin puuttuminen koettiin tärkeäksi, mutta samalla pelättiin liiallisen reagoinnin mukanaan tuomia ongelmia. Osa haastateltavista koki, että eettisyyspuhe voi kääntyä itseään vastaan. Konkreettisenä esimerkkinä ja kysymyksenä nousi esiin se, saadaanko seuraan enää jatkossa valmentajia tai muita toimijoita mukaan:

Mä ymmärrän, että epäkohtiin pitää puuttua, siitä ei tarvii edes keskustella. Mut sit tiettyllä tavalla, mennäänkö me nyt jo vähän liian syvälle, että pienetkin rasahdukset on isoja asioita. Tulee vähän se, että jos tämä menee tämmöiseksi, niin saadaanko me enää teki-jöitä tähän mukaan niin helposti. Ja onko ihmisillä jo se, ettei tässä saa enää toimia vapaasti. (H33)

Eettisyyspuheen määrää isompana ongelmana haastatteluista välittyi puheen tyyli. Eettisyyteen liittyvää keskustelua luonnehdittiin muun muassa arvolutautuneeksi ja liian tunnepohjaiseksi. Eräs lajiliittojohtaja kuvaili eettisyyttä populistiseksi, ja kuinka kyseenalaistamalla jonkin asian eettisyyden voi ”nostaa jonkun yksittäisen asian varmasti kyseenalaiseen valoon hyvin nopeasti heittämällä vaan tämän kortin pöytään” (H17). Eettisyyteen liittyvistä ilmiöistä ja tilanteista kaivattiin objektiivisempaa, syvällisempää ja rakentavampaa keskustelua. Käytännössä kritiikki eettisyyspuhetta kohtaan liittyi lähes poikkeuksetta mediassa eettisistä kysymyksistä ja tapauksista käytävään keskusteluun.

Useassa haastattelussa nousikin esille liikunnan ja urheilun ympärillä oleva negatiivinen ilmapiiri eettisyyteen liittyvissä asioissa. Moni haastateltava otti oma-aloitteisesti esille esimerkiksi median roolin liikunnasta ja urheilusta välittyvien mielikuvien luomisessa. Viime vuosina julkisuudessa onkin käsitelty joitakin eettisyyteen lukeutuvia tapauksia. Väärinkäytösten nostaminen koettiin sinällään hyväksi asiaksi, mutta positiivisten uutisten poissa ollessa niiden koettiin tuottavan liikunnasta ja urheilusta liian kielteisen kuvan. Tällöin ajateltiin, että negatiivinen uutisointi peittää alleen kaiken hyvän, jota suurin osa liikunnasta ja urheilusta kuitenkin on. Moni kokikin, että olisi tarpeen nostaa enemmän esille liikunnan ja urheilun hyviä puolia tai onnistumisia eettisyyden edistämässä.

Edellä käsitellyt ajatukset liittyvät kysymykseen, reagoidaanko liikunnassa ja urheilussa välillä jo liiankin herkästi erilaisiin eettisiin asioihin. Haastatteluissa tuli esille eräs kiinnostava ilmiö liittyen siihen, miten eettisyyteen ja siihen liittyviin mahdollisiin rikkomuksiin suhtaudutaan. Muutamat haastateltavat puhuivat eettisyyden juridisoitumisesta eli tässä tapauksessa siitä, kuinka yhä useammin erilaisissa kiistatilanteissa turvaututaan juristin apuun. Asiat, joiden sopimisessa on ennen saatettu käyttää maalaisjärkeä ja lyödä kättä päälle, viedään toisinaan lainoppineiden käsiteltäväksi:

Ja sitten ehkä tää, josta ihan sivulauseella mainitsin, tää juridisoituminen, että kuka tästä hyötyy, on asianajajat ja juristit. – – ennen vanhaan sillä selkeellä maalaisjärjellä soviteltiin ne asiat, istuttiin pöydän ääreen ja käytiin jutut ja lyötiin kättä päälle, kun oli sovittu. Niin nyt ensimmäisenä otetaan, pannaan kymppitonneja pöytään ja lähetään juristin kanssa menemään, niin se huolestuttaa. Se huolestuttaa tosi, tosi paljon. (H5)

4.3.3 Liikunnan ja urheilun yhteisten vastuullisuuslinjausten merkitys

Kuten tässä raportissa on useampaan otteeseen todettu, on Olympiakomitea luonut yhdessä jäsenjärjestöjensä kanssa liikunnan ja urheilun yhteiset eettiset periaatteet (Olympiakomitea 2021) sekä

urheiluyhteisön vastuullisuusohjelman (Olympiakomitea 2020). Esimerkiksi eettisiä periaatteita linjaavassa Reilu Peli -asiakirjassa periaatteiden todetaan olevan jokaisen liikunnan ja urheilun toimijan oikeus ja velvollisuus. Lisäksi dokumentissa suositellaan, että Olympiakomitean jäsenjärjestöt käsittelevät periaatteita oman järjestönsä toiminnan kannalta sekä laativat oman toteuttamismallinsa siitä, miten periaatteita toteutetaan järjestössä käytännön tasolla. (Olympiakomitea 2021.) Voidaan siis todeta, että Olympiakomitean dokumentit ovat tai ainakin niiden on tarkoitettu olevan keskeisiä eettisyyden edistämässä.

Haastatteluissa kysyttiin, kuinka merkittäviä Olympiakomitean eettisyyden edistämistä ohjaavat dokumentit tai muut aihepiiriin ylhäältä päin tulevat ohjeistukset ovat lajiliittojen ja seurojen arkitoiminnan kannalta. Lajiliittojen johtajat kokivat lähes poikkeuksetta urheiluyhteisön vastuullisuusohjelman tai eettiset periaatteet tärkeiksi. Asiakirjat ohjaavat järjestöjen eettisyystyön suunnittelua ja niiden perusteella on helpompaa tehdä juuri sitä, mitä Reilussa Pelissä todetaan eli miettiä eettisyyden edistämisen toteuttamista oman lajin ja toiminnan kannalta. Erään lajiliiton johtaja totesikin, että järjestössä esimerkiksi antidoping-, kilpailumanipulaatio-, ympäristö- ja hyvän hallinnon ohjelmat on tehty Olympiakomitean vastuullisuusohjelman pohjalta. Lisäksi asiakirjojen koettiin olevan tärkeitä, sillä ne nostavat ja pitävät eettisyyteen liittyviä näkökulmia esillä. Toisaalta osassa haastatteluissa tuotiin esille ajatuksia ohjeistusten ja arjen välimatkasta:

Ei voi sanoa, että ne olisi tärkeitä. Mut kyllä ne aina niissä tilanteissa, että ne ohjaa sitä ajatusta ja sitä toimintaa pitkällä aikavälillä. Et kyllä ne aina, kun sit me mietitään omaa strategiaa ja tehdään omaa toimintasuunnitelmaa joka vuosi, niin kyllähän ne tulee katsottua läpi, että onks siellä jotain vaatimuksia ja semmoisia – – mutta se, että onko ne jossain käytännön tilanteessa sitten, niin ehkä painoarvo on siellä... se on siellä taustalla. (H4)

Seurajohtajien haastatteluissa oli enemmän variaatiota siinä, kuinka tärkeiksi yläpuolelta tulevat eettisyyteen liittyvät ohjeistukset koettiin tai olivatko ne ylipäättään tuttuja. Osa haastateltavista koki – kuten moni lajiliittojohtajistakin – että esimerkiksi Olympiakomitean ohjeistukset ovat hyvä työkalu, johon tukeutua oman seuran toiminnassa ja joiden perusteella rakentaa seuran oma vastuullisuusohjelma. Seurajohtajien haastatteluissa painottui kuitenkin lajiliittohaastatteluja voimakkaammin erilaisten ohjeistusten ja arjen välinen suhde. Ohjeistuksista ja ohjelmista ei koettu olevan hyötyä, mikäli ne eivät ole tarpeeksi konkreettisia ja siten sovellettavissa suoraan seuratoiminnan arkeen:

Onhan niillä väliä ja onhan ne ohjeistukset hyviä, mutta ei niillä toisaalta oo mitään merkitystä, jos ne ei siirry käytäntöön. – – Ja se, miten se siirtyy käytäntöön, niin on niitten seurojen kautta, jotka toteuttaa sitä arkipäivästä toimintaa, et sinne tarvittais sitä tukea. Se, että asia lukee paperilla, niin on hienoa, mutta ei siitä oo käytännön tasolla mitään hyötyä, et se pitäis sitten saada tehokkaasti jalkautettua sinne seuroihin ja vietyä käytäntöön, luotua toimintamalleja. Et enemmän ehkä semmoista konkretiaa sen sijaan, että listataan, että tämmöiset asiat on tärkeitä. Luotaisiin seuroille valmiita konsepteja, että tässä on teille tämmöinen, että näin otatte sen käyttöön ja koulutatte ja tällä tavoin toimitte, täs on ongelmanratkaisupolkua, tässä on valmiita pelisääntöjä, muita. (H27)

4.4 Eettisyyden edistämisen haasteet

Edellä kuvattiin eettisyyttä ja sen edistämistä lajiliittojen ja seurojen arjessa. Haastatteluiden perusteella eettisyys on lajiliitto- ja seurajohtajille tärkeä asia, mutta kuten aiemmin on jo tullut ilmi, ei

sen edistäminen ole aina liiton tai seuran arjessa helppoa tai yksinkertaista. Erään seuran johtaja kuvasikin asiaa seuraavasti:

Aiheena se eettisyys ja vastuullisuus on semmoinen, että sen pitäisi olla itsestään selvää. Kukaan ei lähde toimimaan ja ilmoita, että me toimimme epäeettisesti, vastuuttomasti ja ihan tieteen tahtoen syrjimme porukkaa. Niin se on semmoinen, että kyllä, näinhän meidän pitäisi toimia, mutta sitten käytännössä välttämättä siihen ei aina vaan päästä syystä tai toisesta. (H30)

4.4.1 Resurssien vähyys

Haastatteluissa pyrittiinkin jäljittämään näitä käytännön syitä, jotka vaikeuttavat eettisyyden edistämistä. Keskeisimpiä haastatteluissa esiin nousseita haasteita eettisyyden edistämiseksi oli resurssit ja niiden vähyys. Lajiliitot ja seurat ovat kooltaan, talousvolyymiltään ja siten resursseiltaan erilaisia ja samalla vaihtelee myös se, millä tarmolla eettisyyden teemoihin on ja on ollut ylipäättään mahdollista paneutua. Liitoissa ja seuroissa tehtävän työn määrästä ei useinkaan ole pulaa, vaan edistettäviä ja huomioon otettavia asioita on enemmän kuin ehtii tehdä. Seurajohtajista yksi kuvasikin tätä arkea seuraavasti:

Mut sit taas, kun on tärkeästä asiasta kyse, niin jollain tavalla se pitäisi pysyä ottamaan huomioon. Eilen joku kysy, että onko meillä tasa-arvosuunnitelma tai joku, niin mun mielestä ei ole. Kuulemma olisi hyvä olla. Niin varmaan olisi hyvä olla, mut sit on niin paljon kaikkea, mitä olisi hyvä olla, niin se ei nyt ehkä... Ei ehkä ihan ekana lähetä nyt taas työtämään sit sitä. (H22)

Lisääntyneestä ammattimaistumisesta huolimatta seuratoiminta pohjautuu yhä vahvasti vapaaehtoisuuteen. Vapaaehtoisuuteen perustuva toiminta tulikin haastatteluissa esille yhtenä resurssitehtävänä, joka saattaa rajoittaa eettisyyden edistämistä. Vapaaehtoisuuteen yhdistettiin ennen kaikkea käytettävissä olevaan aikaan, mutta myös osaamiseen ja vaihtuvuuteen liittyviä seikkoja. Aiemmassa tutkimuksessa on tehty havaintoja vapaaehtoistyön projektimaistumisesta (Koski & Mäenpää 2018, 65–66). Tällöin vapaaehtoiset ovat toiminnassa lyhyemmän aikaa ja monesti niin pitkään kuin oma lapsi harrastaa seurassa. Vaihtuvuuden myötä pitkäjänteinen kehittäminen on työllämpää, kun uudet tekijät tulee perehdyttää toimintaan. Vapaaehtoisuuteen liittyy myös se, kuinka paljon vapaa-ajallaan seuran hyväksi tekeviltä ihmisiltä voidaan vaatia:

Kyl ne (eettisyysasiat) siellä pitäisi olla, mutta sit jos mennään vaikka ihan koulutukseen tai kurssitukseen, et mitä vaatimuksia on ihmisille, ketkä uhraa vapaa-aikaa. Koska tää on vapaaehtoistoimintaa kuitenkin ihan muutamia lukuun ottamatta. (H23)

Aiemmin raportissa tuli esille, että lajiliitoissa ja seuroissa käytettävissä olevat resurssit voivat usein mennä varsinaisen ja jo olemassa olevan toiminnan ylläpitämiseen ja kehittämiseen. Haastatteluissa tuli esille havaintoja siitä, etteivät eettisyys ja sen edistäminen ole kaikkialla vielä integroituneet osaksi lajiliittojen tai seurojen muuta toimintaa. Liittojen ja seurojen perustoiminnaksi katsotaan usein liikunta- ja urheilutoiminnan järjestäminen, ja eettisyys saatetaan joko resursseista tai periaatteellisemmista syistä nähdä tästä kokonaisuudesta irrallisena osana. Tällöin eettisyys nähdään asiana, jota tulisi edistää erikseen, eikä siihen välttämättä riitä enää aikaa, resursseja tai halua.

4.4.2 Toiminnan itsensä tuottamat vaikeudet

Liikuntaa ja urheilua on perinteisesti pidetty hyvänä ja toivotunlaisia seurauksia tuottavana ilmiönä. Haastatteluissa tuli kuitenkin esille näkökulmia, joiden mukaan liikunta- ja urheilutoiminta itsessään saattaa tuottaa vaikeuksia eettisyyden edistämiseksi. Konkreettinen haastateltavien mainitsema esimerkki oli tiettyjen lajien harrastusolosuhteet, jotka eivät ole ympäristöystävällisiä ja sijaitsevat usein paikoissa, joihin kuljettava autolla. Tällaisessa tilanteessa omat vaikutusmahdollisuudet ympäristöasioiden edistämiseen nähtiin varsin pieniksi.

Niin ikään ympäristön huomioimista on joskus hankala sovittaa yhteen kunta- ja maakuntarajat ylittävän kilvoittelun kanssa. Tässä suhteessa urheilussa voidaankin kuvailla olevan ristiriitaisia intressejä: toisaalta pitäisi ottaa ympäristöön liittyvät asiat huomioon, mutta toisaalta välillä on kiva käydä pelaamassa muutakin kuin naapurikaupungin joukkuetta vastaan. Näissä tilanteissa eettisyyden edistämisen näkökulmat sisältävät aina jonkinlaista tasapainoilua.

Voi myös olla niin, että urheileminen itsessään altistaa tietynlaisille eettisille ongelmille. Haastatteluissa esiin nousseita eettisyyden edistämistä vaikeuttavia lajikohtaisia piirteitä olivat esimerkiksi vanhoillisuus, tietynlainen kulttuuri, varhainen aloitusikä tai arvosteluun perustuva tuomarointi. Laajemmin ajateltuna myös urheiluun liittyvä kilpailullisuus ja kunnianhimo nähtiin eettisyyttä haastavina tekijöinä. Urheiluun katsottiin olennaisesti liittyvän voimakkaat tunteet, joiden vallassa ihmiset saattavat tehdä asioita, joita eivät muuten tekisi:

Sit puhutaan urheilusta, joka herättää tunteita. Kun tulee se tunnekuohu, niin pystytkö sä silloin miettimään, että mitäs se ohje sanokaan tässä kohtaa. Sen mä nään isoimpana haasteena. (H9)

4.4.3 Eettisyyden subjektiivisuus

Varsinkin eettisyyden käsitteenmäärittelyiden yhteydessä käsiteltiin eettisyyden subjektiivisuutta ja kontekstisidonnaisuutta. Myös lajiliitto- ja seura-arjessa vastaantulevien eettisten kysymysten kohdalla tuli ilmi, kuinka eettisyyteen liittyvissä tilanteissa on usein kyse yksittäisten tai useampien ihmisten välisistä näkemyseroista. Haastatteluiden perusteella tämän voidaan ajatella olevan myös yksi eettisyyden edistämisen haasteista. Eettisyys ei varsinkaan arkisissa tilanteissa näyttäydy selkeänä asiana, eikä aina ole välttämättä helppo määritellä oikeaa ja väärää:

Tutkija: Millaisia haasteita tai vaikeuksia sinun mielestäsi on eettisyyden edistämässä seuratoiminnassa on?

Haastateltava 27: Joo. Miten itse ymmärrän asian niin se, mikä on eettistä, mikä on oikein ja väärin, on vaan enemmistön näkemys siitä. Enemmistön yhteisesti hyväksymä näkemys siitä, mikä on oikein ja väärin. Ja sitten, kun kaikki eivät kuulu enemmistöön, niin siellä voi olla myös erilaisia näkemyksiä siitä, miten tietyissä tilanteissa tulisi toimia ja mikä niissä tilanteissa on oikein ja väärin.”

Lopulta eettisyys konkretisoituu yksittäisten ihmisten valintojen kautta, kuten eräs seurajohtaja asian totesi:

Totta kai viime kädessä sitten se, että miten se käytännössä toteutuu, nii se on sitten jokaisen toimijan pään sisällä tapahtuva prosessi, johon on sitten hankalampi vaikuttaa,

miten ne asiat itse kokee ja miten on kasvatettu, koulutettu, opetettu, että mikä on oikein ja mikä on väärin, mikä on eettistä ja vastuullista toimintaa, mitä siihen kuuluu. (H27)

Eettisyyden tulkinnanvaraisuus yhdistettynä suureen ihmismäärään haastaa eettisyyden edistämistä ja sen valvontaa. Seuratoiminnasta puhutaan joskus Suomen suurimpana kansanliikkeenä, johon kuuluu yhteensä 1,8 miljoonaa ihmistä (esim. Olympiakomitea 2024). Lajiliitoilla voi olla parhaimmillaan useampi sata jäsenseuraa ja yksittäisellä seuralla tuhansia jäseniä (ks. Seuratietokanta 2024).

Ihmisten tavoittaminen tulikin esille yhtenä haasteena eettisyyden edistämisessä. Varsinkin liittotasolla voidaan joskus olla kaukana seurojen arkitoiminnasta, jolloin viestin vieminen seuroihin niin, että se oikeasti löytää perille eli tavoittaa kohderyhmänsä ei ole itsestään selvää. Samoin suuren ihmisjoukon ollessa kyseessä on realistista ajatella, että joskus osa ihmisistä ei välttämättä toimi eettisesti oikeaksi katsotulla tavalla. Tällöin olennaista onkin, että lajiliitoissa tai seuroissa on olemassa selkeät prosessit siihen, miten toimitaan, jos epäeettistä toimintaa tapahtuu.

Eettisyyden määrittelyn subjektiivisuus tekee myös sen arvioinnista hankalaa. Jos eettiselle toiminnalle ei ole selkeitä kriteereitä tai mittareita, on vaikea tietää, millä tolalla eettisyys on tai miten sitä tulisi kehittää:

Ehkä vaikeampi rasti eettisyyden arvioinnissa on sitten taas yksilökeskeisen maailman näkemykset siitä, et mitä se eettisyys on. Et nämähän on ihan sääntömääräisestikin nämä täsmennykset kehittyneet vuosien mittaan. Joskus kauan sitten oli vaan ylimalkainen lausunto, että toimitaan urheilun eettisten periaatteiden mukaisesti. Luki jossain säännöissä ihan liittotasollakin, niin sieltä on tultu paljon konkreettisempaan ja täsmällisempään suuntaan siitä, et mitä tarkoitetaan urheilun eettisyydellä. Mutta edelleen se on tosiasiallisesti pitkälti sana sanaa vastaan. Se on tulkintoja, se on tunteita, se on kokemuksia ja se on todella kompleksinen se maailma. Puhutaan konkretiasta, niin mitä me arvioidaan. Arvioidaanko me tunteita, arvioidaanko me tekoja ja kuka sen teon sitten määrittelee et mikä se teko oli? Kun kaikkea ei voi dokumentoida, kaikkea ei voi todentaa eikä kontekstia voi todentaa. Niin tämä tekee tästä maailmasta suorastaan mahdottoman jossakin määrin arvioida sitä, että mitä on tapahtunut, miksi on tapahtunut, mihin on pyritty ja mitä siitä seuraa. (H18)

4.5 Yhteenveto

Lajiliitto- ja seurahaastatteluiden perusteella eettisyys näyttäytyy moninaisena, subjektiivisena ja kontekstisidonnaisena käsitteenä. Yleisimmin eettisyys ymmärrettiin laajempänä arvopohjana ja ajattelutapana siitä, millainen on oikea tapa toimia liikunnassa ja urheilussa. Yleisesti ottaen haastateltavat käsittivät nykyisin liikuntakulttuurissa paljon käytetyn vastuullisuuden käsitteen yhtenä eettisyyden osa-alueena, konkreettisempaan ja siten arkeen paremmin sopivana.

Eettisyyden edistämisen keskeisenä tehtävänä koettiin eettisyyden jalkauttaminen ruohonjuuritasolle eli seuroihin. Tässä olennaista on erilaisten ohjeiden, linjausten ja toimenpiteiden konkreettisuus, jolloin ne on mahdollisesti helpompi viedä seurasella käytäntöön. Osa haastatelluista seuraajohtajista kaipasikin selkeitä kriteereitä tai toimintaohjeita, joiden avulla voisi tarkastella oman seuran toimintaa. Toisaalta seura-arjessa tärkeät eettiset kysymykset, kuten joukkuejaot tai valmentajien ylläpitämä vaatimustaso, ovat usein vaikeita ja tulkinnanvaraisia, eikä niiden ratkaisemiseen liene aina mahdollistakaan laatia yksiselitteistä ohjenuora.

Osassa lajiliitoista ja seuroista eettisyyteen liittyvät teemat ja niiden edistäminen on jo integroitunut osaksi yhdistyksen muuta toimintaa. Haastatteluiden perusteella eettisyys näyttäytyi kuitenkin paikoitellen edelleen irrallisena asiana, jota tulee edistää erillään lajiliiton tai seuran koetusta perustehtävästä eli liikunta- ja urheilutoiminnan järjestämisestä. Usein eettisyyden irrallisuuden syynä oli resurssien vähyys, jolloin olemassa olevat voimavarat menevät nykyisten toimintojen ylläpitämiseen ja kehittämiseen. Tällöin eettisyyden huomioiminen tai edistäminen saattaa jäädä pienemmälle huomiolle. Joskus asia oli myös periaatteellisempi eli liiton tai seuran ensisijaiseksi tehtäväksi koettiin perustoiminta eli liikuntaan ja urheiluun keskittyminen. Ihmisten liikuttaminen nähtiin myös jo itsessään vastuulliseksi toiminnaksi.

Resurssien vähyden ohella eettisyyden edistämisen haasteina koettiin vapaaehtoisuuteen perustuva toiminta, toiminnan itsensä tuottamat vaikeudet ja eettisyyden subjektiivisuus. Vapaaehtoisuuteen liitettiin eettisyyden edistämisen haasteena esimerkiksi ajankäytön, osaamisen ja vaihtuvuuden kaltaisia tekijöitä. Lisäksi pohdittiin sitä, kuinka paljon vapaaehtoisena toimivilta on mahdollista vaatia. Liikunta- ja urheilutoiminnan nähtiin itsessään tuottavan eettisiä haasteita esimerkiksi matkustamisen, olosuhteiden, kilpailullisuuden ja tunnepitoisuuden vuoksi. Eettisyyden subjektiivisuus taas aiheuttaa konkreettisia haasteita eettisten tilanteiden ratkaisemiselle sekä eettisyyden edistämiseksi, valvonnalle, seurannalle ja lopulta arvioinnille.

Lähteet

Hasanen, E. 2024. Hyvä hallinto urheilussa. Urheilun eettisten asioiden neuvottelukunnan katsaus tutkimukseen ja käytäntöihin. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2024:16.

Ilmanen, K. 2012. Urheilun eriytynyt moraaliperusta. Teoksessa K. Ilmanen & H. Vehmas (toim.) Liikunnan areenat. Yhteiskuntatieteellisiä kirjoituksia liikunnasta ja urheilusta. Jyväskylä: Yliopistopaino, 175–188.

Itkonen, H. 1996. Kenttien kutsu. Tutkimus liikuntakulttuurin muutoksesta. Joensuun yliopisto. Helsinki: Gaudeamus. Väitöskirja.

Koski, P. & Mäenpää, P. 2018. Suomalaiset liikunta- ja urheiluseurat muutoksessa 1986-2016. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2018:25.

Kotkavirta, J. 2012. Urheilun etiikka ja moraalit. Teoksessa K. Ilmanen & H. Vehmas (toim.), Liikunnan areenat. Yhteiskuntatieteellisiä kirjoituksia liikunnasta ja urheilusta. Jyväskylä: Yliopistopaino, 59–81.

Lehtonen, K. 2020. Rutinaa rakenteissa. Liikunta & Tiede 57 (5), 84–85.

Lehtonen, K., Oja, S. & Hakamäki, M. 2022. Liikunnan ja urheilun tasa-arvo Suomessa 2021. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2022:5.

Liikuntalaki 390/2015.

OKM. 2024. Liikuntaa edistävien järjestöjen yleisavustus. Viitattu 23.2.2024. <https://okm.fi/-/liikuntaa-edistavien-jarjestojen-yleisavustus>

Olympiakomitea. 2020. Urheillaan ihmisiksi. Urheiluyhteisön vastuullisuusohjelma 2020-2024. Viitattu 6.5.2024. <https://www.olympiakomitea.fi/uploads/2020/02/ee3bcc3b-urheiluyhteison-vas-tuullisuusohjelma-2020-2024.pdf>

Olympiakomitea. 2021. Reilu Peli – urheiluyhteisön eettiset periaatteet. Viitattu 6.5.2024. <https://www.olympiakomitea.fi/uploads/2021/11/a49b971c-reilu-peli-2021.pdf>

Olympiakomitea. 2024. Seuratoiminta. Viitattu 29.4.2024. <https://www.olympiakomitea.fi/seuratoiminta/>

Seuratietokanta. 2024. Likes, Jyväskylä ammattikorkeakoulu. Viitattu 24.4.2024. www.seuratietokanta.fi

5 Eettisyyden edistäminen liikuntakulttuurissa kaipaa konkretiaa

Samuli Oja, tutkija, Jyväskylän ammattikorkeakoulun Likes

Marjukka Mikkonen, tutkijatohtori, Tampereen yliopisto

Kati Lehtonen, johtava tutkija, Jyväskylän ammattikorkeakoulun Likes

Tämän raportin tavoitteena on ollut kuvata sitä, miten eettisyys ymmärretään liikuntakulttuurin eri tasoilla valtakunnallisesta paikalliseen. Tarkastelu on keskittynyt valtion liikuntahallintoon, lajiliittoihin ja seuroihin. Organisoidussa ja yhdistysmuotoisesti järjestäytyneessä liikunnassa ja urheilussa tavoite on, että liikuntapoliittinen tahtotila eettisyyden edistämisestä toteutuu valtionohjauksen myötä valtakunnallisissa ja alueellisissa liikuntajärjestöissä ja edelleen niiden paikallisissa jäsenyhdistyksissä. Tässä raportissa on käsitelty tätä kokonaisuutta ja tuotu esille mahdollisia ongelmakohtia, jotka rajoittavat tai ainakin hidastavat eettisyyden edistämistä.

Kansallisista liikuntapoliittisista asiakirjoista tehdyn analyysin perusteella eettisyyden sisällöt ovat monimuotoistuneet ja laajentuneet. Eettisyyttä on alettu ymmärtää liikunnan ja urheilun yksittäisten ongelmien ohella laajempaan ajattelutapana, joka heijastelee yhteiskunnan yleisempää arvomaailmaa. Myös lajiliitto- ja seurajohtajien haastatteluista tehdyt havainnot tukevat päätelmää. Haastatellut kokivat eettisyyden yleisimmin oikein toimimisena ja viitekehystenä, jonka kautta voidaan arvioida organisaation eri toimintoja.

Eettisyys liikuntakulttuurissa on yhä enemmän kontekstisidonnaista. Tämä tuli esille sekä asiakirja- että haastatteluaineistojen analyysin myötä. Vaikka asiakirjoissa tunnistetaan liikuntakulttuurin moniarvoisuus ja eriytyminen, puhutaan eettisyydestä kuitenkin ilman tarkempia määrittelyitä siitä, mitä sillä kulloisessakin kontekstissa tarkoitetaan. Haastatteluissa sen sijaan nousi esille havaintoja siitä, kuinka eettisyys on eri asia esimerkiksi harrasteliikunnassa ja kilpa- ja huippu-urheilussa, jossa voiton ja maksimisuorituksen tavoittelu on isossa osassa.

Aikaisemmat tutkimukset huomioon ottaen eettisyyden kontekstisidonnaisuus ei ole yllättävä havainto. Kontekstit raamittavat eettisyyttä ja vaikuttavat siihen, miten eettisyys ilmenee ja miten sitä tulkitaan (ks. Mikkonen 2023, 25–26). Kotimaisen liikuntakulttuurin on todettu eriytyneen 1980-luvulta lähtien (Itkonen 1996). Lisäksi on tehty havaintoja arvoperustan pirstaloitumisesta varsinkin voittoa tavoittelevan kilpa- ja huippu-urheilun sekä kasvatuksellisuutta korostavan kansalaistoiminnan välillä (Ilmanen 2012). Liikuntakulttuurin eri osat toimivat vaihtelevista tavoitteista ja eettisistä lähtökohdista käsin, jolloin koko liikunnan ja urheilun yhtä yhtenäistä arvopohjaa on vaikeaa, ellei mahdotonta hahmottaa (Kotkavirta 2012).

Onkin perusteltua kysyä, näkyykö aiemmissä tutkimuksissa esille tullut ja tässäkin selvityksessä havaittu eettisyyden moninaisuus tämänhetkissä liikuntakulttuurin yhteisissä eettisissä periaatteissa, vastuullisuusohjelmassa tai muissa linjauksissa. Miten esimerkiksi tasa-arvon sisällöt eroavat, kun puhutaan lasten liikunnasta tai toisaalta aikuisten kilpa- ja huippu-urheilusta?

On totta, ettei rajanveto liikunnan ja urheilun eri osa-alueiden välillä ole aina selkeää. Vaikka liikuntakulttuurin eettisyyden voidaan ajatella pohjautuvan laajemmalle yhteiskunnalliselle arvoperustalle, olisi eettisyyteen liittyvissä ohjeistuksissa syytä huomioida kentän moninaisuus nykyistä paremmin. Muuten asiakirjoilla on vaarana jäädä yleisluontoisiksi julistuksiksi ja osalle toimijoista etäisiksi. Tällä hetkellä tilanne on se, että moniarvoista liikuntakulttuuria pyritään asettamaan yhden yhteisen arvomaailman alle. Syiksi tälle on nähty urheilujärjestelmän organisatorisen rakenteen

lisäksi myös se, että kilpa- ja huippu-urheilulle on ollut hyödyksi yhdistää itsensä mielikuvien tasolla kansanterveyttä ja liikunnallista elämäntapaa edistävään liikuntaan (Jokisipilä 2022, 16–17).

Eettisyyden arkitodellisuus lajiliitoissa ja seuroissa voi poiketa paljonkin paperille kirjatusta määritelmistä. Lajiliitto- ja seurajohtajien haastatteluissa pyrittiin pääsemään käsiksi niihin haasteisiin, jotka vaikeuttavat tai rajoittavat eettisyyden edistämistä liikunnan ja urheilun käytännön arjessa. Tällaisia haasteita olivat esimerkiksi resurssien vähyys, vapaaehtoisuuteen perustuva toiminta ja urheilun ominaispiirteet (esim. kilpailullisuus). Myös eettisyyden subjektiivisuus ja kontekstisidonnaisuus tuottavat vaikeuksia etenkin seuratoiminnan arjessa tapahtuvien tilanteiden ratkaisemisessa. Se, mikä kulloisessakin tilanteessa on eettisesti oikein, ei ole aina yksinkertaisesti ja kategorisesti määriteltävissä.

Haastatellut seurajohtajat kuvasivat hyvin ”eettisyyden arkitodellisuutta”, jossa eettiset kysymykset saattavat liittyä esimerkiksi joukkuejakoihin, harrastuksen hinnoitteluun, valmentajien vaatimustason tai harjoitusvuorojen jakamiseen. Lopulta eettisyyteen liittyvät tilanteet konkretisoituvat usein kahden tai useamman ihmisen näkemyseroina siitä, mikä on oikein tai väärin. Siten ratkaistavat eettiset asiat ovat monesti arkisempia kuin esimerkiksi julkisuutta seuraamalla voisi päätellä.

Eettisyyden arkeen liittyy myös se todellisuus, jossa lajiliitot ja seuramat toimivat. Liikunnan kansalaisjärjestökenttä on moninainen, mikä tarkoittaa sitä, että liittojen ja seurojen kyky ja mahdollisuus eettisyyden edistämiseen vaihtelee. Osa haastatelluista koki, että eettisyyteen liittyvät teemat ovat jo sulautuneet osaksi organisaation perustoimintaa. Monissa haastatteluissa tuli kuitenkin esille, että resurssit kohdistuvat niin sanotun perustoiminnan toteuttamiseen. Tällöin varsinaisen liikunta- ja urheilutoiminnan järjestämisen ulkopuolinen kehittäminen – eettisyys mukaan lukien – saattaa jäädä vähemmälle. Toisaalta tällaiseen ajatteluun sisältyi toisinaan myös periaatteellisempia näkemyksiä siitä, että lajiliittojen tai seurojen tulisi keskittyä ensisijaisesti koettuun perustehtäväänsä ja etsiä tasapainoa siinä, kuinka paljon eettisyyttä kannattaa pyrkiä edistämään.

Lajiliittojen ja seurojen arki tulee ottaa nykyistä paremmin huomioon, kun puhutaan eettisistä tavoitteista ja linjauksista liikuntakulttuurissa. Eettisyyteen liittyvät tilanteet organisaatioiden arjessa ovat usein vaikeita ja/tai tulkinnanvaraisia, minkä lisäksi mukana olevien ihmisten suuri määrä tuottaa vaikeuksia tilanteiden ennaltaehkäisyyn, kontrollointiin ja valvontaan. Haastatteluista piirtyikin realistinen kuva eettisyyden edistämisestä: Kaikkea voi olla mahdotonta ratkaista, ja moni haastateltava korostikin, että lajiliiton tai seuran tulee keskittyä ensisijaisesti niihin eettisyyden teemoihin, joihin on omalla toiminnalla mahdollisuuksia vaikuttaa. Eettisyyteen liittyvien tilanteiden käsittelyssä on tärkeää myös valmiiden prosessien olemassaolo ja kehittäminen. Tällöin korostuu se, miten toimitaan, jos ja valitettavasti kun jotain epäeettistä tapahtuu.

Haastatteluaineiston perusteella voi todeta, että toimijatasolla pidetään tärkeänä sitä, että eettisyyden edistäminen olisi yleismaailmallisten periaatteiden ja julistusten sijaan konkreettista. Tällöin eettisyyteen liittyvien teemojen vieminen liikunta- ja urheilutoiminnan käytännön tasolle voisi onnistua paremmin. Etenkin resurssien ollessa jo lähtökohtaisesti tiukalla, on selkeisiin ja konkreettisiin ohjeisiin eittämättä helpompi tarttua. Toisaalta eettisten kysymysten tulkinnanvaraisuus ja konkreettiset ohjeet eivät aina mahdu samaan lauseeseen. Monimutkaisia ja toisinaan subjektiivisia tilanteita ei ole yksinkertaista ratkaista selkeidenkään toimintaohjeiden avulla (vrt. Hasanen 2024, 48.).

Haastatteluiden perusteella eettisyys ja sen edistäminen koetaan tärkeäksi asiaksi, mutta paikoin haastatteluissa tuli esille pohdintoja siitä, onko eettisyydestä puhumisessa menty jo ”liian pitkälle”. Erityisesti tällaisia ajatuksia liitettiin julkisuudessa käytävään keskusteluun, jota luonnehdittiin esimerkiksi arvolutautuneeksi ja tunnepohjaiseksi. Vaarana nähtiin, että liikunnan ja urheilun tuottama hyvä peittyi negatiivisen keskustelun ja uutisoinnin alle. Osa haastateltavista kaipasikin objektiivisempaa ja rakentavampaa keskustelua eettisyydestä.

Eettisyyden edistämisen keskeinen haaste liittyy sen arviointiin. Tällä hetkellä esimerkiksi liikuntajärjestöjen eettisyyttä arvioidaan valtion yleisavustushaun yhteydessä. Arviointi tehdään pääosin strategisella tasolla eli käytännössä arvioidaan järjestöjen tekemiä ohjelmia esimerkiksi tasa-arvosta ja yhdenvertaisuudesta, ympäristövastuusta ja antidopingista. Toisaalta vastuullisuuskriteerien mukaan myös toimintaa itsessään tulisi arvioida. Kriteereissä edellytetään esimerkiksi sukupuolten tasa-arvon sekä yhdenvertaisuuden huomioimista järjestön hallinnossa, päätöksenteossa ja päättävien elimien henkilövalinnoissa. (OKM 2024.)

On kuitenkin epäselvää, miten edellä mainittuja asioita tosiasiasa arvioidaan. Perustuuko arvio tai tulisiko sen perustua esimerkiksi siihen, millainen on järjestön hallituksen sukupuolijakauma? Asia muuttuu yhä vaikeammaksi, kun siirrytään järjestötasolta seuratasolle. Edelleen vastuullisuuskriteerien perusteella kaikkien järjestön toimintaan osallistuvien tulisi olla turvassa kiusaamiselta ja häirinnältä. Tulisiko tätä arvioida järjestössä rakennettujen kiusaamista ja häirintää ehkäisevien ja niihin puuttumista helpottavien prosessien lisäksi myös muulla tavalla – esimerkiksi tarkastelemalla sitä, kuinka paljon kiusaamista ja häirintää lajissa esiintyy?

Eettisyyden arviointi on hankalaa myös siksi, ettei tällä hetkellä ole olemassa selkeää käsitystä siitä, mitä eettisyyden edistämällä kussakin kontekstissa konkreettisesti tavoitellaan. Tällä hetkellä eettisyyden edistäminen näyttäytyy prosessina, jossa tavoitellaan jatkuvasti parempaa muttei koskaan saavuteta riittävää tasoa. Tällainen kilpa- ja huippu-urheilun henkeä mukaileva ajattelutapa on ymmärrettävä, mutta voi pahimmillaan tehdä eettisyyden edistämistä abstraktia toimintaa. Haastatteluissa tuli esille joitakin havaintoja siitä, että nykyinen taso, jolla eettisyyttä edistetään, koetaan riittäväksi. Varsinkin seurajohtajien haastatteluista taas välittyi tarve konkreettisiin ohjeisiin. Ilman selkeää näkymää siitä, mitä eettisyyden suhteen pitää ainakin ottaa huomioon ja millaista tasoa tavoitellaan, jää kokemus ja arvio toiminnan eettisyydestä enemmän tai vähemmän subjektiivisuuden varaan.

Konkreettisia ja selkeästi arvioitavia linjauksia ei kuitenkaan voida pitää eettisyyden edistämisen hopealuotina. Aiemmissa tutkimuksissa on tehty havaintoja siitä, etteivät esimerkiksi urheilun hallintoon liittyvät mittarit johda automaattisesti toivottuihin lopputuloksiin (esim. Fahlén 2017). Esimerkiksi erilaisten hyvän hallinnon periaatteiden on nähty tuovan selkeyttä ja yksinkertaisuutta, mutta samalla johtavan mahdollisesti sääntöjen ylikorostumiseen, jolloin ilmiön moraalinen puoli jää vähemmälle (Geeraert 2021). Samanlaista sääntökeskeisen näkökulman dominanssia on todettu olevan laajemminkin urheilueettisessä keskustelussa (ks. esim. Lindfelt 2005). Onkin löydettävä jonkinlainen tasapaino sen suhteen, missä määrin eettisyyttä on syytä ohjata, seurata ja arvioida erilaisten konkreettisten ohjeistusten ja mittareiden kautta ja missä määrin on jätettävä tilaa toimijoiden omalle eettiselle pohdinnalle.

Jatkossa olisi joka tapauksessa mietittävä, mitä eettisyyden edistämällä halutaan liikuntapolitiikan ohjausmekanismien avulla konkreettisesti saada aikaan. Tämän jälkeen olisi kyettävä tavalla tai toisella seuraamaan sitä, miten näiden tavoitteiden toteutuminen kehittyy. Pohdittavaksi tulee myös

kysymys siitä, arvioidaanko toiminnan eettisyyttä strategisella tasolla vai ulotetaanko arviointi myös käytännön toimintaan. Eettisyyden käsitteen ja sisältöjen laajuus aiheuttaisi todennäköisesti sen, että arvioinnissa jouduttaisiin keskittymään rajattuihin ja selkeisiin asiakokonaisuuksiin. Kaikkien eettisyyden ulottuvuuksien arviointi ja seuranta ei myöskään liene mahdollista: miten tulisi esimerkiksi arvioida seuratasolla tärkeitä eettisiä kysymyksiä kuten joukkuejakoja tai valmentajien asettama vaatimustaso?

Eettisyyttä voidaan liikunnassa ja urheilussa pyrkiä edistämään monella eri tavalla. Valtion liikunta-hallinnon näkökulmasta edistämistyötä tehdään käytännössä normi-, informaatio- ja resurssioh-jauksen avulla. Liikuntajärjestöille näkyvin ja konkreettisin edistämiskeino on todennäköisesti val-tion yleisavustushaussa olevat erilliset vastuullisuuskriteerit. Liikuntaan ja urheiluun kohdistuvien valtionalouden leikkausten yhteydessä on sivuttu myös järjestöjen valtioneuhjasta. Olympiakomi-tea (2024) on kannanotoissaan toivonut hallitukselta byrokratian vähentämistä ja valtioneuhjauksen keventämistä järjestöjen autonomian ja sitä kautta demokratian vahvistamiseksi. On mahdollista ja uskottavaakin ajatella, että liikuntajärjestöt tekisivät eettisyyden edistämiseen liittyviä toimenpi-teitä ilman erillisiä vastuullisuuskriteerejäkin. Toisaalta erilaiset avustuskriteereihin asetetut vaati-mukset ovat konkreettinen ja yksi ainoista liikuntapoliittisista ohjauskeinoista edistää eettisyyttä lii-kunnassa ja urheilussa.

Kuten vastuullisuuskriteerit konkreettisena esimerkkinä osoittavat, on liikuntakulttuurissa otettu enenevissä määrin käyttöön eettisyyden sijaan vastuullisuuden käsite. Tässä selvityksessä toteute-tut haastattelut kuitenkin osoittavat, etteivät sanat ole synonyymejä toisilleen. Eettisyys käsitettiin useimmiten laajempaan ajattelutapana oikeasta ja väärästä, ja vastuullisuus yhdistettiin konkreet-tisiin tekoihin. Vastuullisuus koettiin usein arkikäyttöön paremmin soveltuvana käsitteenä. Tällä hetkellä käsitteet kuitenkin kulkevat osin rinnakkain. Molemmille on liikuntakulttuurissa paikkansa, mutta käsitteiden määrittely ja mahdollinen erottaminen selkeyttäisi kokonaisuutta. Eettisyyden tulkinnanvaraisuus ja laajuus aiheuttaa hankaluuksia sen soveltamiselle. Mikäli eettisyydellä tarkoi-tetaan kaikkea sitä hyvää, jota liikunnassa ja urheilussa tavoitellaan, on vaarana, että eettisyys me-nettää arvonsa analyttisenä käsitteenä.

Lähteet

Fahlén, J. 2017. The trust-mistrust dynamic in the public governance of sport: exploring the legiti-macy of performance measurement systems through end-users' perceptions. *Journal of Sport Policy* 9 (4), 707–722.

Geeraert, A. 2021. A rational choice perspective on good governance in sport: The necessity of rules of the game. Teoksessa A. Geeraert & F. van Eekeren (toim.). *Good Governance in Sport: Critical Reflections*. Abingdon: Taylor & Francis, 15–29.

Hasanen, E. 2024. Hyvä hallinto urheilussa. Urheilun eettisten asioiden neuvottelukunnan katsaus tutkimukseen ja käytäntöihin. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2024:16.

Ilmanen, K. 2012. Urheilun eriytynyt moraaliperusta. Teoksessa K. Ilmanen & H. Vehmas (toim.) Lii-kunnan areenat. Yhteiskuntatieteellisiä kirjoituksia liikunnasta ja urheilusta. Jyväskylä: Yliopisto-paino, 175–188.

Itkonen, H. 1996. Kenttien kutsu. Tutkimus liikuntakulttuurin muutoksesta. Joensuun yliopisto. Hel-sinki: Gaudeamus. Väitöskirja.

Jokisipilä, M. 2022. Huippu-urheilu osana suomalaista yhteiskuntaa ja kulttuuria. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2022:28.

Kotkavirta, J. 2012. Urheilun etiikka ja moraali. Teoksessa K. Ilmanen & H. Vehmas (toim.), Liikunnan areenat. Yhteiskuntatieteellisiä kirjoituksia liikunnasta ja urheilusta. Jyväskylä: Yliopistopaino, 59–81.

Lindfelt, M. 2005. Sport and ethics: how far can you go? World Leisure Journal 47 (4), 41–50.

Mikkonen, M. 2023. Understanding Gender (In)Equality in Leadership positions in Sport: A Multi-level perspective. Tampere University Dissertations 819. Tampere: Tampereen yliopisto. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-03-2946-4>

OKM. 2024. Liikuntaa edistävien järjestöjen yleisavustus. Viitattu 23.2.2024. <https://okm.fi/-/liikuntaa-edistavien-jarjestojen-yleisavustus>

Olympiakomitea. 2024. Liikuntayhteisöltä tiukka viesti kehysriiheen: leikkaukset uhkaavat romahduttaa liikunnan edistämisen. Viitattu 24.4.2024. <https://www.olympiakomitea.fi/2024/04/08/liikuntayhteisolta-tiukka-vesti-kehysriiheen-leikkaukset-uhkaavat-romahduttaa-liikunnan-edistamisen/>

6 Liitteet

Liite 1

Lajiliittojohtajille haastattelukutsun yhteydessä lähetetty saatekirje. Saatekirjeessä esitetyt ajankohdat ja päivämäärät vaihtelivat sen mukaan, milloin kutsu lähetettiin. Seurajohtajille lähetettyä saatekirjettä muokattiin niin, että haastattelun teemat yhdistettiin lajiliittoarjen sijaan seura-arkeen.

Kutsu haastatteluun

LIIKUNTAPOLIITTISTA PÄÄTÖKSENTEKOA PALVELEVA ASiantuntijaselvitys:

Liikunnan ja urheilun eettiset periaatteet – käsiteanalyysistä kentille

Arvoisa järjestötoimija,

Vastuullisuuden ja eettisyyden teemat ovat nousseet viime vuosien aikana entistä keskeisimmiksi liikuntapolitiikan sisällöiksi. Monet käsitteet, lait, kriteerit, politiikkadokumentit ja suositukset ohjaavat liikuntaa ja urheilua eettisesti kestävien periaatteiden noudattamiseen kansallisen liikuntapolitiikan tavoitteiden suunnassa. Tällä hetkellä ei ole kuitenkaan jäsentynyttä käsitystä siitä, miten eettisyyteen liittyvät eri käsitteet nivoutuvat toisiinsa, miten nämä eri käsitteet ovat muuttuneet ajassa ja miten alan toimijat ne itse määrittelevät.

Osana liikuntapolitiikan kehittämistä Jyväskylän ammattikorkeakoulu toteuttaa opetus- ja kulttuuriministeriön (OKM) rahoituksella hankkeen, jossa tarkastellaan liikunnan ja urheilun eettisyyden ja vastuullisuuden ilmiökokonaisuutta sekä politiikkadokumenttien että järjestötoimijoiden omien tulkintojen ja arjen kokemusten avulla.

Hankkeessa koottava haastatteluaineisto koostuu lajiliittojen operatiivisten johtajien ja seuratoimijoiden haastatteluista, ja tiedustelen halukkuuttasi **osallistua haastatteluun toukokuun aikana**. Haastattelun teemoina ovat esimerkiksi urheilun eettisyyteen ja vastuullisuuteen liittyvien käsitteiden selkeys (mm. hyvä hallinto, tasa-arvo, yhdenvertaisuus) ja eettisyyden eri osa-alueiden edistäminen lajiliittotyön arjessa.

Haastattelurunko on liitteessä yksi. Haastattelu kestää noin tunnin. Se voidaan toteuttaa joko video-sovelluksen avulla tai erikseen sovittavassa paikassa. Tutkimuksesta tehdään yleistajuinen julkinen raportti, johon ei tule teidän tai edustamanne järjestön tunnustetietoja. Raportoinnissa käytettävät haastatteluesimerkit muutetaan yleiskielisiksi niin, ettei haastateltava ole tunnistettavissa. Haastatteluaineistot tallennetaan ja niitä käytetään myöhemmässä vaiheessa liikunnan ja urheilun eettisyyttä käsittelevässä väitöskirjassani. Tarkempi tietosuojaseloste löytyy täältä ja tämän viestin liitteestä kaksi.

Toivon vastausta 10.5. mennessä. Vastaan mielelläni mahdollisiin lisäkysymyksiin!

Yhteistyöterveisin,

Hankkeen vastaava tutkija:
Samuli Oja (LitM)

Jyväskylän ammattikorkeakoulu
samuli.oja(at)jamk.fi

Liite 2

Lajiliitto- ja seurajohtajille haastattelukutsun yhteydessä lähetetty haastattelurunko.

HAASTATTELURUNKO

Tutkimushanke: Liikunnan ja urheilun eettiset periaatteet – käsiteanalyysistä kentille

Eettisyyden osa-alueet:

Mitä eettisyys mielestäsi tarkoittaa ja mitä asioita siihen liittyy liikunnassa ja urheilussa?

Mitä asioita seuraaviin teemoihin mielestäsi kuuluu ja miksi:

- doping
- hyvä hallinto
- turvallinen toimintaympäristö
- yhdenvertaisuus ja tasa-arvo
- ympäristö- ja ilmastoasiat

Eettisyys arjessa:

Mitä eettisyys tarkoittaa järjestönne arjessa ja toiminnassa?

Miten pyritte edistämään eettisyyttä arjessanne?

Millaisia vaikeuksia eettisyyden edistämisessä mielestäsi on?

Eettisyyden edistäminen:

Miten eettisyyttä tulisi edistää yleisesti liikunnassa ja urheilussa?

Mistä liikunnan ja urheilun eettisyysongelmat mielestänne johtuvat?

Onko eettisyys- ja vastuullisuuspuhetta mielestäsi liikaa/liian vähän?

Mitä itse tekisit toisin eettisyyden ja vastuullisuuden edistämisessä vai tekisitkö?

Kuinka merkittäviä erilaiset eettisyyden edistämiseen tähtäävät ohjeistukset tai lainsäädäntö ovat arkipäivän toiminnan kannalta (esim. Olympiakomitean vastuullisuusohjelma)?